

Yalan Tanıklık Suçu (Türk Ceza Kanunu Madde 272) *

The Crime of Perjury (Article 272 of the Turkish Criminal Code)

ÖZET

Ceza muhakemesi hukukunda tanık beyanlarının değerlendirilmesi mahkemenin vereceği karar üzerinde oldukça etkili olduğundan maddî gerçeğe ulaşma bağlamında tanık beyanlarının doğru ve gerçeğe uygun olması önemlidir. Tanık beyanları, maddî gerçeği bulma amacının yerine getirilmesine yardımcı olur ve adaletin sağlanmasına katkıda bulunur. Bu bağlamda, tanık beyanlarının doğru ve güvenilir olması adil bir yargılamanın teminatıdır. Adli mekanizmanın işleyişini engellemek amacıyla yalan tanıklık yapmak hem hakkında yalan tanıklık yapılan kişileri hem de toplumu oluşturan herkesi etkileyebilecek sonuçlar doğurur. Bir delilin gerçeğe aykırı olması, muhakeme sonucunda ulaşılan sonucun maddî gerçeğe aykırı olması anlamına gelecektir. Maddî gerçeğe aykırı kararlar vermek ise toplumda adalete olan güvenin azalmasına sebep olacaktır. İşte tüm bu sebeplerle, kanun koyucu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Millete ve Devlete Karşı Suçlar" başlığı altında "Adliyeye Karşı Suçlar" bölümünün 272. maddesinde yalan tanıklık suçunu düzenleyerek yalnız mahkeme huzurunda değil, aynı zamanda tanık dinlemeye yetkili kişi ve kurullar önünde de verilen gerçeğe aykırı beyanları suç kapsamına almış ve yalan tanıklık suçunun işlenmesini engellemeye çalışmıştır. Bu çalışmada, ceza muhakemesinde delil kavramı ve tanık beyanının delil türleri arasındaki yeri, kimlerin tanıklık yapabileceği, tanık beyanının delil değeri, yalan tanık beyanının ne anlama geldiği açıklanarak TCK'nın suç inceleme sistematığına uygun olarak yalan tanıklık suçu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tanık, Yalan Beyan, Yalan Tanıklık Suçu, Delil, Adliyeye karşı suçlar.

ABSTRACT

Since the evaluation of witness statements in criminal procedure law is very effective on the decision of the court, it is important that witness statements are accurate and truthful in the context of reaching the material truth. Witness statements help to fulfill the purpose of finding the material truth and contribute to the provision of justice. In this context, the accuracy and reliability of witness statements is a guarantee of a fair trial. Giving false testimony in order to prevent the functioning of the judicial mechanism has consequences that may affect both the people against whom false testimony is given and all members of society. The untruthfulness of an evidence will mean that the result of the judgment will be contrary to the material truth. Making decisions contrary to the material truth will lead to a decrease in the trust in justice in the society. For all these reasons, the legislator, by regulating the crime of perjury in Article 272 of the "Crimes Against the Judiciary" section under the heading of "Crimes Against the Nation and the State" of the Turkish Criminal Code No. 5237, has criminalized the untrue statements made not only before the court, but also before the persons and committees authorized to hear witnesses, and tried to prevent the perpetration of the crime of perjury. In this study, the concept of evidence in criminal procedure and the place of witness testimony among the types of evidence, who can testify, the evidential value of witness testimony, the meaning of false witness testimony will be explained and the crime of perjury will be examined in accordance with the crime investigation systematic of the TCC.

Keywords: Witness, False Statement, Crime of Perjury, Evidence, Crimes Against Justice.

GİRİŞ

Ceza muhakemesinin temel amacı, maddî gerçeğe kesin bir şekilde ulaşmaktır ve bu nedenle delillerin kesin ve şüpheye yer vermeyecek bir biçimde sunulması son derece önemlidir. Ceza muhakemesinin farklı aşamalarında elde edilen deliller, olayın yeniden canlandırılmasını sağlayarak hâkimin vicdanî kanaatine uygun bir şekilde karar vermesine yardımcı olur. Ceza muhakemesinde, esas olan delil serbestisi olup hukuka uygun şekilde elde edilen deliller hükme esas alınabilmektedir. Meydana gelen somut olayla ilişkili olan kişilerin yetkili makamlar nezdinde yaptıkları açıklamalar beyan delilleri olarak adlandırılmakta olup en önemli beyan delillerinden biri olan tanık beyanı ve bu tanığın yalan beyanda bulunması hâlinde tanığa uygulanacak yaptırım çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 43. ve devamı maddelerinde tanıklık düzenlenmiştir. Tanık beyanı, güvenilirliği konusunda da en çok tartışma konusu olan delillerden biridir. Tanık, beş duyusunu kullanarak elde ettiği izlenimleri mahkemeye aktaran kişidir. Ancak, tam anlamıyla doğru bir tanık beyanına ulaşmanın zorluğu da bir gerçektir. Kişiler, geçmiş olayları yanlış algılayabilir, zaman içinde hatırlamaları değişebilir veya bilinçli olarak ifadelerini değiştirebilirler. Kanunumuzda, yalan tanıklığın suç sayılmasıyla, sanıkla belli bir yakınlığı olan kişilere ve belli meslek gruplarına tanıklıktan çekinme hakkı verilmesiyle, beyanda bulunmadan önce tanığa yemin verdirilmesiyle tanığın beyanının güvenilirliğini artıracak önlemler alınmaya çalışılmıştır.

Selen Evirgen¹ 

How to Cite This Article

Evirgen, S. (2023). "Yalan Tanıklık Suçu (Türk Ceza Kanunu Madde 272)", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:55; pp:4213-4232. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.73200>

Arrival: 25 September 2023
Published: 30 November 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Arş. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku, Kırıkkale, Türkiye

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 272. maddesinde düzenlenen yalan tanıklık suçu, tanıkların gerçeğe aykırı beyanda bulunmalarını ve mahkemeyi yanıltmalarını kapsayan, toplumların adalete duyduğu güveni sarsan ve hukuk sistemini zayıflatan bir suçtur. Yalan tanıklık suçu, adalet sisteminin işleyişini etkileyen birçok olumsuz sonuç doğurabilmektedir. Bu suç, mahkemelerin doğru ve adil bir şekilde hüküm vermesini engelleyerek masum insanların haksız yere cezalandırılmasına yol açabilir. Aynı zamanda suçluların cezalandırılmaktan kurtulmalarına da olanak tanıyabilir, dolayısıyla adaletin sağlanmasını engelleyen bir etkiye de sahiptir. Hukukun evrensel bir değer olduğu çağdaş toplumlarda, adil yargılanma ve doğru tanıklık yapmanın önemi açıktır. Ancak yalan tanıklık suçu, bu temel değerlere karşı bir saldırdır ve insanların hukuk sistemine olan güvenini zedeleyerek adalet duygusunu sarstığı için toplum üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.

Bu makalede, Türk ceza hukukunda delil sistemi ve tanıklığın deliller içindeki yeri açıklanacak, yalan tanıklık suçu suç inceleme sistematğine uygun bir biçimde ele alınacaktır.

CEZA MUHALEMESİNDE DELİL

Ceza muhakemesi, yaşandığı iddia edilen bir olayın gerçekten yaşanıp yaşanmadığını, yaşandıysa ne şekilde gerçekleştiğini, olayı meydana getiren kişinin gerçekten o kişi olup olmadığını ve hangi ceza normlarının uygulanması gerektiğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen bir yargılama faaliyetidir. Tipik hareketin fail tarafından yapıp yapılmadığı, somut olayın meydana geliş konusunda hukuk düzeni tarafından kabul edilen araçlarla, yargılama makamının bir kanaate ulaşmasını sağlama çabasına ispat adı verilmektedir (Centel&Zafer, 2022: 828; Öztürk ve ark., 2022: 298; Özbek&Doğan&Bacaksız, Muhakeme, 2022: 603; Özen, 2022: 543; Gökçen ve ark., 2023: 281). Maddî sorunun tespiti için mahkeme, geçmiş olayı canlandırmaya çalışır ve maddî sorunun kaynağına erişebilmek için delilleri kullanır (Çetin, 2022: 5). Delil kavramına ilişkin ise ceza muhakemesine dair mevzuatta herhangi bir tanıma yer verilmemişken delillerin elde edilmesine, değerlendirilmesine vs. yönelik birden çok düzenleme kanunumuzda yer almaktadır. Yalnızca 1983 tarihli Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesine İlişkin Yönetmelik m. 3'te delil, "*meydana gelen bir suçun aydınlatılması ve suç sanıklarının tespitine yarayan her türlü ispat vasıtası*" olarak tanımlanmıştır.

Ceza muhakemesi bağlamında ise delil, fiilin fail tarafından işlenip işlenmediği hususunda muhakeme makamının tam bir kanaate ulaşması amacı güden, ceza uyumsuzluğuna konu olan olay hakkında ispat vasıtası görevi gören, olayı temsil eden ve olayın mahkeme huzurunda tekrar canlandırılmasını sağlayan, hâkimin maddî gerçeği ortaya koymak amaçla kullandığı bir araçtır (Centel&Zafer, 2022: 252; Şahin&Göktürk, 2022: 410; Gökçen ve ark., 2023: 282). Zira, ceza muhakemesine konu olan olayın gerçekleşmesi ile muhakeme sürecine ve maddî gerçeğin aranmasına başlama süreci arasında belirli bir zaman dilimi geçmektedir. Birtakım ispat araçları olmaksızın olayın meydana geliş şekli hakkında bir kanaate varmak da söz konusu olmayacaktır. İşte, muhakeme, geçmişte yaşanan bir olay hakkında yapılır ve bu geçmiş olayın gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik maddî gerçeğe ortaya çıkarmayı amaçlayan ispat araçları delillerdir (Avşar, 2021: 42).

Ceza muhakemesinde belirli konuların yalnızca belirli delillerle ispatlanması zorunluluğu yoktur. Ceza muhakemesinde her husus her türlü delille ispat edilebilir; başka bir ifadeyle ceza muhakemesinde delil serbestisi ilkesi esastır (Ünver&Hakeri, 2022: 98; Öztürk ve ark., 2022: 297; Özen, 2022: 544; Gökçen ve ark., 2023: 282). Vicdanî delil sistemi ile deliller arasında tür, sayı, nitelik vb. bir sınırlama yapılmaksızın deliller serbestçe değerlendirilebilmektedir (Avşar, 2021: 43). Tüm deliller, ceza muhakemesinde ispat gücü bakımından aralarında bir derecelendirme olmaksızın eşit değere sahip olup bir açıklamanın veya bir nesnenin delil olarak kabul edilebilmesi, ancak gerçekleşen olayın ispatı konusuna hâkimde bir vicdanî kanaat oluşturması neticesinde olur (Yavuz, 2012: 153; Centel&Zafer, 2022: 253; Şahin&Göktürk, 2022: 411; Yenisey&Nuhoğlu, 2022: 245; Gökçen ve ark., 2023: 282). Mahkeme, yapacağı araştırma neticesinde yargılamaya getirilen delilleri tartışır, delil serbestisi ilkesi uyarınca tüm delilleri serbestçe değerlendirir ve oluşan kanaat neticesinde bir karara varır (Bozdağ&Sarıusta, 2017: 582; Yenisey&Nuhoğlu, 2022: 536)

Ceza uyumsuzluklarında her türlü delilin serbestçe değerlendirilebilmesi sınırsız bir serbesti anlamına gelmemektedir. (Tamer Aslan, 2012:4; Centel&Zafer, 2022: 255). Ceza muhakemesinde ispat aracı olarak kullanılacak araçların delil niteliğine sahip olabilmesi için belli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Ceza muhakemesinde deliller, hukuka uygun yollarla elde edilmiş olmalı (CMK m.206/2-a), ceza uyumsuzluğuna sebep olan olayı ispat edebilecek nitelikte olmalı (CMK m.206/2-b), beş duyu organıyla algılanabilecek nitelikte olmalı, ulaşılması ve tartışılması mümkün olmalı, sağlam, güvenilir, gerçek, akla uygun ve müşterek olmalıdır (Aksoy İpekçiöğlu, 2008: 57; Centel&Zafer, 2022: 255-256; Şahin&Göktürk, 2022: 411 vd.; Ünver&Hakeri, 2022: 101; Yenisey&Nuhoğlu, 2022: 542 vd.; Öztürk ve ark., 2022: 299; Özen, 2022: 545; Çetin, 2022: 7-8; Gökçen ve ark., 2023: 283) İspat araçlarının delil özelliklerini barındırmadığı durumlarda, delil yasakları uygulanacak, bu araçlar ya hâkim tarafından ortaya konulmadan reddedilecek ya da ortaya konulsalar bile hükme esas alınamayacaklardır (Centel&Zafer, 2022: 255). Ayrıca, delillerin toplanma süreci mevzuata uygun bir şekilde gerçekleştirilmediyse de delil yasakları uygulanacaktır (Karabulut&Pazarlıoğlu&Tosun, 2015: 394).

DELİL TÜRLERİ

Doğrudan Delil-Dolaylı Delil Ayrımı

Ceza muhakemesi öğretisinde deliller çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır (Centel&Zafer, 2022: 255-256; Şahin&Göktürk, 2022: 413; Yenisey&Nuhoğlu, 2022: 545; Özen, 2022: 546). İlk sınıflandırmaya göre, mahkemelerin çözmesi gereken temel olayı ispatlamak için kullanılan deliller doğrudan deliller olarak adlandırılırken, temel olaya bağlı yan olayları açıklamak için kullanılan, yalnız başına ispat gücü taşımayan ancak doğrudan delillerin sağladığı bilgileri destekleyen deliller dolaylı deliller olarak anılır (Avşar, 2021: 49-50; Centel&Zafer, 2022: 257; Şahin&Göktürk, 2022: 413; Özen, 2022: 546). Örnek vermek gerekirse, konumuzla bağlantılı olarak, bir tanık beyanı, geçmişte yaşanmış ve çözülmesi gereken olayı doğrudan ispat edebilme niteliğine sahip olabileceği gibi, doğrudan tanıklığa başvurulamayacağı durumlarda tanıktan duyduklarını mahkemede anlatan bir tanığın beyanı dolaylı tanıklık olarak mahkemenin vicdanî kanaate ulaşmasını sağlayabilir. Başka bir ifadeyle, mahkemede doğrudan deliller ve dolaylı delillerin birlikte değerlendirilmesi suretiyle geçmişte yaşanan olay tekrar canlandırılmaya çalışılır ve hâkim, olası hata paylarını da göz önünde bulundurarak bir kanaate ulaşıp hüküm verir. Deliller arasında altlık-üstlük derecelendirilmesi yoktur. Doğrudan delil, dolaylı delile göre daha üstün nitelikte ve tercih edilmesi gereken delil değildir. Delil serbestisi ilkesi gereğince deliller mahkeme tarafından serbestçe değerlendirilecek ve hangi delilin ne şekilde değerlendirildiği hükmün gerekçesinde belirtilecektir.

Delillerin Kaynaklarına Göre Ayrımı

Deliller kaynaklarına göre ikiye ayrılabilir: kaynağı kişi olan beyan delilleri ve kaynağı nesne olan belge ve belirti delilleri (Centel&Zafer, 2022: 258; Özen, 2022: 547). Beyan delilleri, uyuşmazlık konusu olaya dair şüpheli/sanık, mağdur, suçtan zarar gören, tanık veya diğer kişiler tarafından yetkili makamlar karşısında ve usulüne uygun şekilde yapılan açıklamaları ifade eder (Karabulut&Pazarlıoğlu&Tosun, 2015: 397; Avşar, 2021: 50). Belge delilleri ise uyuşmazlık konusu olayın kendisini nesne üzerinde temsil etmesi hâlinde söz konusu olur. Bu belge delilleri yazıya dökülmüşse yazılı belge, ses olarak tespit edilmişse ses kaydı, CD, plak, görüntü, fotoğraf şeklinde olabilir. Belirti delilleri, geçmiş olayın yansımaları ve kalıntılarıdır ve temel çatışmayı doğrudan çözme kapasitesine sahip değildir; bunun yerine, diğer delillerle desteklenmeleri gereken bilgilerdir (Centel&Zafer, 2022: 31; Gökçen ve ark., 2023: 313). Mahkeme, dava konusu olayı incelerken belirti delillerinden yararlanabileceği için belirti delilleri de bir delil çeşidi olarak kabul edilmelidir (Yenisey&Nuhoğlu, 2022: 546). Soruşturma aşamasında beyan delili niteliğine sahip olan açıklamalar, kovuşturma aşamasında tekrarlandıkları sürece beyan delili özelliğini sürdürürken, soruşturma aşamasında beyan delili olarak kabul edilen açıklamalar, belirli durumlarda kovuşturma aşamasında belge delili niteliği kazanabilirler (Centel&Zafer, 2022: 311). Örneğin, olayın tanığı olan bir kişinin beyanı, yetkililer önünde tanıklık yaptığı sırada beyan niteliği taşıırken, bu ifade tutanağa geçirildikten sonra belge delili olarak kabul edilebilir (Kunter, 1989: 632). Bu bağlamda, tanığın kovuşturma evresinde, daha önce alınan bir ifadesi yalnızca okunmaktaysa, bu delil beyan değil, belge delili olacaktır. Delillerin kaynağı ne olursa olsun, delil sınıflandırması ne olursa olsun, ceza muhakemesinde delil serbestisi ilkesi uyarınca her türlü delilin kabul edilebileceği ve bu delillerin tamamen hâkimin serbestçe takdirine bağlı olarak bir sonuca ulaştırılabileceği göz ardı edilmemelidir (Özbek&Doğan&Bacaksız, Muhakeme, 2022: 79).

İnceleme konumuz olan tanık beyanı, ceza muhakemesinde en eski ve en önemli delillerden biridir. En önemli delillerden biri olmasının yanı sıra, güvenilirliği açısından delil değeri noktasında en çok tartışılan deliller de yine tanık beyanlarıdır.

BİR BEYAN DELİLİ OLARAK TANIKLIK

Tanık Kavramı

Tanık, sözlük anlamı itibarıyla, “gördüğünü ve bildiğini anlatan, bilgi veren, duruşmada bilgisine ve görgüsüne başvurulmuş kimse, şahit” anlamına gelmektedir (TDK, 2023). CMK’da veya diğer usul kanunlarında ise tanık kavramının tanımına yer verilmemiştir. Ceza muhakemesinde tanık kavramına ilişkin öğretide birden çok tanım yapılmıştır. Feyzioğlu’na göre, bir uyuşmazlığın tarafı olmayan, ancak uyuşmazlık konusu maddî sorun hakkında duyu organları aracılığıyla bilgi sahibi olan ve bu bilgisini adli faaliyetlerde kullanabilen, resmi makamlar tarafından varsayılan üçüncü kişi tanık olarak kabul edilir (Feyzioğlu, 1996: 28). Özbek&Doğan&Bacaksız’a göre tanık, yargılamanın tarafı olmayan ve beş duyusu ile edindiği bilgileri hâkim önünde ifade eden kişidir (Özbek&Doğan&Bacaksız, Muhakeme, 2022: 606). Yenisey&Nuhoğlu’na göre tanık, ceza uyuşmazlığının objesi olan fiili doğrudan doğruya beş duyusu ile algılayan ve bu algıları hafızasında tutarak kovuşturma aşamasında anlatan kişidir (Yenisey&Nuhoğlu, 2022: 547). Centel&Zafer’e göre tanık, kendi aleyhine bir ceza soruşturması yürütülmeyen bir durumda olaya ilişkin beş duyusuyla elde ettiği bilgileri ifade eden kişi olarak tanımlanır (Centel&Zafer, 2022: 279). Özen’e göre, uyuşmazlığa konu olay hakkında beş duyusu ile bilgi sahibi olan kişi tanık, bu kişinin beyanı tanık beyanıdır ve tanığın beyanı delilken kendisi bir delil kaynağıdır (Özen, 2022: 548). Ünver&Hakeri’ye göre, tanık; olayın tarafı olmayan ve beş duyusu ile olay hakkında edindiği bilgileri açıklayan ve yetkili makamlarca dinlenen kişidir (Ünver&Hakeri, 2022: 265). Gökçen ve ark.’na göre, kendisine karşı

yürütülmeyen muhakeme konusu olay hususunda beş duyusuyla öğrendiklerini hâkim ya da Cumhuriyet savcısına anlatan kişiye tanık adı verilmektedir. Aynı zamanda, üçüncü bir kişiden duyduğu bilgileri söyleyen kişiler de tanıktır (Gökçen ve ark., 2023: 293).

Pek çok tanımdan ortaya çıkan ortak sonuca göre, tanık, muhakemede üçüncü bir kişi konumunda olan, beş duyu organı ile algıladığı edindiği bilgileri muhakeme makamlarına sunarak maddî gerçeğin ortaya çıkarılmasına yardımcı olan gerçek kişidir. Tanık, beyanları vasıtasıyla hâkime, zihninde geçmişte yaşanan maddî olayın yeniden canlandırılmasına yardımcı olur. Tanık beyanı ifadesinden de anlaşılacağı üzere, tanık dinlenir (Balo, 2009: 31; Ünver&Hakeri, 2022: 365). Neredeyse hâkimin belleğindeki boş bir tuval üzerine geçmişte meydana gelen olayı betimlemeye çalışır gibi davranır; ifadeleri bazen resmin tamamını, bazen ise yalnızca bir kısmını hâkimin önüne serer (Değirmenci, 2009: 78). Bir tanığın doğruyu söyleyip söylemediğinin değerlendirilmesi mahkemenin takdirinde olup eğer mahkeme bir tanığın doğruyu söylemediğine inanıyorsa bu beyanı hükme esas almayabilir (Kızıl, 2014: 399).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 6/3. maddesinin d bendine göre, tanık ulusal mahkemenin tanıklık konumu bakımından sözlü ya da yazılı olmasına, video veya ses kayıtlarından ibaret olmasına bakılmaksızın ulusal mahkemenin ifadesini göz önünde bulundurduğu kişi olarak kabul edilmektedir (Balo, 2009: 33). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ise tanık kavramını her bir taraf devletin iç hukukundan bağımsız olarak değerlendirmektedir (HUDOC, 2023)². AİHM'e göre tanık, sanığa isnat edilen fiil hakkında bilgi veren herhangi bir kişidir (Karakehya, 2013: 724; Yenisey&Nuhoğlu, 2022: 547). Esasen, tanığın veya tanığın ifadesinin ulusal yargı sistemine özgü biçiminden ziyade sunulan delilin işlevi önemlidir (Balo, 2009: 34). Avrupa Konseyi'nin "*Tanıkların Korkutulması ve Savunma Hakkı'na Daire 97 (13) sayılı Tavsiye Kararı*" tanığı, "ulusal ceza hukukundaki konumu dikkate alınmaksızın cezaî işlemlerle ilgili bilgi sahibi olan kişi" olarak tanımlanmaktadır (Tamer Aslan, 2012: 6).

Tanık, bir süje olmayıp bir ispat aracıdır (Şahin, 2002: 3). Bir muhakeme süjesi olmamasına karşın tanık, muhakeme için oldukça önemlidir, öyle ki Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 6. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde tanık, tanıklık yapmasıyla birlikte bir kamusal faaliyet olan muhakeme faaliyetine katıldığı için bir kamu görevlisi olarak kabul edilmiştir (Yılmaz, 2014: 4). Başka bir ifadeyle tanıklık, kamu hukukundan kaynaklanan toplumsal bir görev olup tanıklık etmek toplumun menfaatini temin etmektedir (Feyzioğlu, 1996: 29). Anayasanın 38. maddesinin 5. fıkrasında yer alan hiç kimsenin kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamayacağına dair hüküm gereği de tanıklıktan çekinmek temel bir hak olarak kabul edilmek suretiyle tanıklığın kural olarak yerine getirilmesi zorunlu bir ödev olduğu öngörülmüştür (Feyzioğlu, 1996: 30). Yine bazı istisnalar dışında (CMK m.45 vd.) tanıklığın kamunun menfaatine olmasından dolayı tanıklık yapmanın zorunlu olduğu ceza muhakemesinde de benimsenmiştir. Elbette ki, teknolojik gelişmeler ve suç bilimi konusundaki çalışmaların ilerlemesiyle birlikte, güvenilirliği bakımından daha çok göz önünde bulundurulması gereken bilimsel delillerin ispat gücü daha yüksek olsa da, bütün hukuk düzenleri tanık beyanını hâlâ önemli bir ispat aracı olarak görmektedir (Feyzioğlu, 1996: 3; Göktürk, 2016: 349; Kır, 2021: 1108).

Tanık olmak için herhangi bir ehliyet koşulu aranmamaktadır, yani, gerçek kişi olmak yeterlidir (Çetin, 2022: 23). Küçük çocuklar ve akıl hastaları da dahil olmak üzere ceza muhakemesinde herkes tanıklık yapma ehliyetine sahiptir. Zira, tanıklar olay hakkında yalnızca bildiklerini aktarırlar, kişisel değerlendirmelerde bulunmazlar. Bir kişinin tanık olabilmesi başka şey, bu kişinin beyanına yüklenecek ispat değeri başka şeydir (Ünver&Hakeri, 2022: 365). Tanıklar, bir olaya doğrudan şahitlik etmiş veya olayı beş duyusuyla algılamış olabilecekleri gibi, olayın meydana geldiği yerde bulunmuş veya daha sonra başka kişilerden olay hakkında bilgi edinmiş olabilirler. Bir kişi olayı bire bir yaşadığında, bu doğrudan tanıklık olarak adlandırılırken, olay hakkında duyduklarını anlattığında bu dolaylı tanıklık olarak kabul edilebilir (Centel&Zafer, 2022: 279). Bir olay hakkında doğrudan bilgi sahibi olan tanığa, çeşitli nedenlerle ulaşılamaması veya bu kişilerin tanıklıktan kaçınması gibi durumlarda, o kişinin ifadesinin alınmadığı durumlarda, olaya dair bilgi sahibi olan başka bir kişinin dolaylı tanıklığı ortaya çıkar (Balo, 2009: 36). Bilginin doğrudan elde edilmiş veya dolaylı olarak başkasından duyulmuş olması, tanıklık açısından önemlidir, ancak doğrudan elde edilen bilginin ispat değeri genellikle dolaylı olarak edinilene göre daha yüksektir. Bu nedenle delillerin değerlendirilmesi sürecinde bu fark göz önünde bulundurulmalıdır (Ünver&Hakeri, 2022: 365).

Tanık Olarak Dinlenebilecek Kişiler

Tanık olarak dinlenebilecek kişiler; muhakeme konusu olay hakkında beş duyusu ile bilgi edinen ve bildiklerini hâkime anlatan, uyuşmazlığın tarafı olmayan üçüncü kişiler; tanık olarak dinlenebilecek şikayetçi ve mağdur; suça iştirak edenlerden, kayırmaktan, suç delillerini yok etmekten, gizlemek veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlüler ve muhakemeye katılan diğer kişiler olmak üzere dört gruba ayrılabilir. Bu dört gruptan ilki olan üçüncü kişiler tanık olarak dinlenebilme hususunda herhangi bir özellik arz etmediğinden bundan sonraki açıklamalar diğer üç grup tanık hakkında olacaktır.

² Vidal v. Belçika davası, 28.10.1992, Başvuru No: 12351/86, <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57798>, 07.07.2023.

Suçun şikayetçisi veya mağduru uyuşmazlığın tarafı olduklarından CMK m.236 gereğince yeminsiz dinlenirler. Suçun mağduru, olayı bizzat yaşadığı için olayı en iyi bilenlerden olup vereceği bilgiler ceza muhakemesi açısından büyük önem taşımaktadır (Yenisey&Nuhoğlu, 2022: 510). Ancak, yetkili makam, mağdur veya şikayetçinin tanık olarak dinlenebildiği durumlarda bu kişilerin beyanını dikkate alırken elbette ki suçun mağduru olduğunu gözden kaçırmamalıdır (Feyzioğlu, 1996: 44). Mağdurun veya şikayetçinin beyanı, bu sebeple tanık beyanı olmayıp şüpheliden/sanıktan başka taraf beyanıdır (Centel&Zafer, 2022: 283). Mağdur veya şikayetçi, tanığın tanımından da anlaşılabilir gibi, uyuşmazlığın tarafı değilken, yani, ceza muhakemesine katılan sıfatıyla dahil olmadığı müddetçe tanık sıfatıyla dinlenmelidir. Katılan sıfatını kazandıktan sonra kişi, bundan böyle o dava bakımından tanık olarak dinlenemez (Balo, 2009: 48, karşıt görüş için Ünver&Hakeri, 2022: 367). Yargıtay kararlarında ise mağdurun tanık olarak dinlenebilmesi hususunun kabul edildiğini görmekteyiz. Örneğin, “... Katılan ve müştekinin olay tarihinde görevli olduğuna dair görev belgeleri getirilmeden, olaya dair görgüye dayalı bilgisi olduğu anlaşılan ..., ..., ..., usulünce duruşmaya çağrılarak dinlenilmeden ve tensiben dinlenilmesine karar verilen müşteki ...'ın aynı zamanda olayın tanığı olduğu hususu gözetilmeden, CMK'nın 236/1. maddesindeki tanıklığa dair hükümler uyarınca, usulüne uygun olarak duruşmaya davet edildiği halde gelmemesi durumunda hakkında zorla getirme emri çıkartmak suretiyle dinlenmesi bunun mümkün olmaması durumunda CMK'nın 211/1. maddesi gereğince önceki beyanlarının duruşmada okunduktan sonra sanığın hukukî durumunun tayini gerektiği gözetilmeden eksik inceleme ve yetersiz gerekçe ile karar verilmesi...” (Yargıtay 18. C.D., 2015/44333 E., 2017/15727 K., 27.12.2017 için bk. Kazancı, 2019) veya “...Yapılan yargılama sırasında müştekilerin aynı zamanda olayın tanığı oldukları hususu gözetilmeden, CMK'nın 236/1. maddesindeki tanıklığa dair hükümler uyarınca, usulüne uygun olarak duruşmaya davet edildikleri halde gelmemeleri durumunda haklarında zorla getirme emri çıkartmak suretiyle dinlenmesi bunun mümkün olmaması durumunda CMK'nın 211/1. maddesi gereğince önceki beyanlarının duruşmada okunduktan sonra sanıkların hukukî durumunun tayini gerektiği gözetilmeden, eksik inceleme ve yetersiz gerekçe ile karar verilmesi...” (Yargıtay 18. C.D. 2015/44330 E., 2017/15263 K., 20.12.2017 için bk. Kazancı, 2019) gibi ifadelerinde Yargıtay yaklaşımını ortaya koymuştur.

Mağdur veya şikayetçi açısından tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır. Bu kişiler de tanıklar gibi duruşmaya çağrılır, adresine davetiye tebliğ edilir ve davete uymazlarsa zorla getirilmelerine karar verilebilir. Mağdur veya şikayetçi, tanıklık yapmaktan kaçındığı takdirde hakkında disiplin hapsi kararı verilebilir (CMK m.60). Mağdur veya şikayetçinin veya vekilinin, dilekçelerinde veya tutanağa geçirilmiş beyanlarında belirttikleri adrese tebligat yapılamaması durumunda adreslerinin araştırılması gerekmemekte, bu kişilerin tanıklıklarından vazgeçilmektedir (CMK m.235). Yine, mağdur veya şikayetçi de tıpkı tanıklar gibi çekinme hakkına sahiptir. Sanığın duruşmada mağdura soru sorma hakkı bulunmaktadır. Yalan tanıklık suçunu yalnızca uyuşmazlığın tarafı olmayan gerçek kişiler işleyebildiği için, mağdur veya şikayetçi uyuşmazlığın kişi açısından tarafı olduğu için, davaya katılıp katılmadığına bakılmaksızın yalan tanıklık suçunun faili olamaz (Centel&Zafer, 2022: 283).

Kişiler, kendilerine bir suç isnadında bulunulduğu andan itibaren, başka bir ifadeyle, bir kişinin şüpheli sıfatını almasından itibaren, artık bu kişi tanık olarak dinlenemez. Sanık, uyuşmazlık konusunun taraflarından birini teşkil ettiği için ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenemez (Şahin&Göktürk, 2022: 416; Öztürk ve ark., 2022: 305; Gökçen ve ark., 2023: 294). Suç ortağı da uyuşmazlığın bir tarafıdır. Ancak, CMK m.50/1-c'de “*Yemin Verilmeyen Tanıklar*” başlığı altında soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar sebebiyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanların yeminsiz dinleneceği öngörülmüştür. Bu kişilerin taraf tutabilme olasılığı bakımından tanıklık yaparken yeminsiz dinlenmeleri gerektiği madde gerekçesinde belirtilmiştir. Bundan anlaşılması gereken, CMK'da suç ortakların yeminsiz bir biçimde tanık sıfatıyla dinlenebileceği kabul edilmekle birlikte bunların sanıktan başka taraf olarak kabul edilmesi gerekmektedir (Balo, 2009: 51) ve suç ortağı yalnızca kendi eylemiyle ilgili bir açıklamada bulunuyorsa bu eyleme ilişkin dava açısından bu kişi tanık olarak kabul edilmemelidir (Tamer Aslan, 2012: 10; Centel&Zafer, 2022: 282). Başka bir ifadeyle, suç ortakları birbirlerinin muhakemesinde tanık olarak dinlenebilir; ancak kendi eyleminin tanığı olamaz.

Suç ortaklarına da yine tanıklarla ilgili hükümler uygulanacak, bu kişiler de tanık olarak zorla getirilecektir, ancak yemin verdirilmeyecek ve CMK m.48 uyarınca bu kişiler kendi aleyhine olan sorulara cevap vermeyebilecektir.

CMK m.22/1-h uyarınca hâkim, olayın tanığı olmuşsa artık o davaya bakamayacaktır (Gökçen ve ark., 2023: 294). Zira, hâkim bir olaya tanık olduğu durumda artık tarafsız olmayacağı kabul edilmelidir. Böyle bir durumda hâkimin tarafsızlığı şüpheye düşeceği için hâkim ya çekilmeli ya da reddedilmelidir. Tanıklık ve yargılama makamı sıfatları aynı anda bulunamaz (Centel&Zafer, 2022: 280). Tanıklık görevi daha önceliklidir (Ünver&Hakeri, 2022: 267). Yine aynı şekilde, uyuşmazlığın makam olarak bir tarafını teşkil eden, tüm soruşturma evresini idare eden Cumhuriyet savcısının tanıklığı da söz konusu olmamalıdır. Tanıklık, muhakemede kullanılabilecek delil kaynaklarının sınırlı olmasından dolayı, hâkimlikten ve savcılıktan üstün tutulmalıdır ve hâkimin ya da Cumhuriyet savcısının tanık olarak dinlenmesi hâlinde başka hâkim veya Cumhuriyet savcısı görevlendirilmelidir.

Müdafinin ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenmesi mümkün ise de tanıklık yaptığı müddetçe sanık ile müdafilik ilişkisini sürdürmez (Balo, 2009: 55, karşıt görüş için Ünver&Hakeri, 2022: 267). Müdafî, meslekî

faaliyeti nedeniyle öğrendiği bilgiler hakkında sır sahibinin rızası varsa tanıklık yapabilir. Ancak, müdafinin tanıklıktan çekinme hakkı vardır ve sır sahibi izin verse bile tanıklık yapıp yapmamak müdafinin kendi takdirindedir (CMK m.46/1-a).

Bilirkişiler de tanık olarak dinlenebilir (Gökçen ve ark., 2023: 308). Çözümü özel uzmanlık ve teknik bilgiyi gerektiren olay hakkında eğitimi, deneyim, yeteneği ve uzmanlığı doğrultusunda olay hakkında görüşlerini ve incelemelerini açıklayan kişiye bilirkişi denilmektedir. Bilirkişilerin duruşmada tanık sıfatıyla dinlenmesi durumunda artık bilirkişilik değil tanıklık ön planda tutulmalıdır. Çünkü bir olayda, birden çok bilirkişi görevlendirilebilirken tanık bir tane olabilir. Duruşmada tanık olarak dinlenen bilirkişinin de tıpkı hâkim gibi reddi mümkündür (CMK m.69) ve bilirkişiler tanıklıktan çekinmeyi gerektiren nedenlerle bilirkişilikten çekinebilirler (CMK m.70). Bilirkişi-tanıklık ise daha farklıdır. Bilirkişi-tanık, olayla ilgili bilgilerini özel yetenekleri, eğitimleri ve uzmanlıkları sayesinde edinen ve bu bilgileri aktarırken aynı zamanda olay hakkında bilgi sağlayan kişilerdir (Tamer Aslan, 2012: 11) ve sunacağı bilgiler, genellikle hâkimin özel bilgiye sahip olmadığı sonuçlara ulaşmasına yardımcı olan bilgilerdir (Balo, 2009: 54). Sıradan bir görgü tanığı olarak edinilecek bilgilere kıyasen bilirkişi-tanık olayın tanığı olmuş özel yetenekli, eğitilmiş ve deneyimli uzman kişiler olduğundan bu özellikleri sayesinde beş duyu organları aracılığıyla olay anında edindiği bilgileri aktardığı için tanık olarak kabul edilmelidir ve bu sebeple taraflarca reddolunmamalıdır (Feyzioğlu, 1996: 67).

Tanık Beyanının Delil Değeri

Ceza muhakemesinde ispata ilişkin en önemli ilkelerden birinin delillerin serbestliği ilkesi olması, ceza muhakemesinde tanık beyanlarının medenî muhakemeden farklı olarak delil değerine sahip olduğu anlamına gelmekte ve bir ispat kolaylığı sağlamaktadır (Güngör, 2015: 308). İspat konusunu teşkil eden olayın geçmişte gerçekleşmiş olması ve bu olayın gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti ve belirsizliği yok edecek her türlü delilin kullanılması gerekliliği, delil serbestisi ilkesinin gerekçesini oluşturmaktadır (Bozdağ&Sarusta, 2017: 579). Hukuka uygun bir biçimde elde edilmiş olmak şartıyla her türlü delil ispat vasıtası olarak kullanılabilir; hâkim delilleri serbestçe değerlendirerek vicdanî kanaatine göre karar verecektir. Hâkimin önüne gelen olayda tek delil tanığın beyanı ise, başka bir ifadeyle, olayı tek gören kişi o tanık ise, o zaman bu kişinin tanıklığına başvurulmadan hüküm kurulamaz. İşte bu noktada, tanık beyanının güvenilirliği konusunda bazı şüpheler doğabilecektir. Zira, insan, duyu organları vasıtasıyla gerçeği tam ve doğru olarak algılayamayacağı gibi duyu organlarıyla gerçekleşen algılama sırasında insan hafızası, olan şeyleri de farklı biçimde hatırlayabilmektedir (Güngör, 2015: 309-310). Aynı zamanda, insanın hafızasındaki bilgiler ilk algılandığı andaki gibi kalmamakta, üstünden zaman geçtikçe bilgiler de değişime uğramakta ve doğruluğu ya da gerçekliği azalabilmektedir. Yine, kişinin olayı algıladığı sıradaki ruh hâli, psikolojisi, olaya yakınlığı veya uzaklığı, olayın üzerinde gerçekleştiği şeyin veya kişinin tanık için olan önemi gibi unsurlar da olayı algılama biçimini değiştirebilmektedir. Yapılan araştırmalara göre de insanın geçmiş yaşantısına ait tecrübeleri, endişeleri ve beklentileri o anki istekleri ve genel ruh hâli algılamada etkilidir (Güngör, 2015: 310). Bu gibi etkenler neticesinde tanığın olayı algılama ve verileri hafızasına kaydetme biçimi gerçeğe aykırı olabileceği gibi bilgiler değişime uğrayarak da hafızada kalabileceği için tanık beyanının güvenilirliği noktasında soru işaretleri olabilmektedir.

Tanıklığa şüpheyle yaklaşılmasındaki bir diğer etken ise tanığın yalan söyleyebilme ihtimalidir. Bir olayın tek bir tanığı varsa ve o olayın netliğe kavuşturulmasında bu kişinin tanıklığı son derece önemliyse; ancak bu tanık yalan söylüyorsa o zaman ne olacaktır? Böyle bir durumda, bir kişinin yalan tanıklığı neticesinde suçsuz bir kişi hakkında mahkûmiyet hükmü verilebileceği gibi suçlu bir kişi hakkında beraat ya da ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi de mümkün olabilecektir. İşte, bu gibi yalan tanıklık durumlarını engelleyebilmek için, hukukumuzda tanıklıktan çekinme hakkının düzenlenmiş olması, tanığın beyanda bulunmadan önce “*bildiğini dosdoğru söyleyeceğine namusu ve vicdanı üzerine*” yemin etmesi, yalan tanıklığın TCK’da suç sayılması gibi tedbirlerle kişinin yalan beyanda bulunmasının önüne geçilmesi arzu edilmektedir. Aynı şekilde, CMK’da öngörülen ve tanığın beyanının alınmasına ilişkin hükümlerin dikkatli uygulanması neticesinde tanık beyanının güvenilirliği artırılabilir. Tanığa soru sorma vasıtasıyla, çelişkilerin ortadan kaldırılması, yalan söyleyip söylemediğinin anlaşılması, tanığın fiziksel tepkilerinin değerlendirilmesi mümkün olabilmektedir (Güngör, 2015: 314). Yine, hâkimler, tanıkların özellikle kesinlik içeren beyanlarına, tanıkların birebir aynı şeyi söylemelerine, üstüne basa basa aynı ifadeyi tekrarlamalarına da dikkat etmeli, bu delilleri kuşkuyla değerlendirmelidir (Yücel, 1994: 101).

Tanık beyanının tek başına hükme esas alınabilmesi noktasında Anayasa Mahkemesi (AYM), haksız tutuklama ile ilgili yapılan bir bireysel başvuruya yönelik kararında, tek tanık beyanının kişiye isnat edilen suçu işlediği konusunda kanaate varmaya yeterli olmadığını belirtmiştir³ (bk. Özen, 2022: 550).

³ bk. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi M.G. Başvurusu. No: 2018/13901, 11/02/2021. “...tanık anlatımlarının kişinin örgütsel bağlantısına veya hangi örgütsel eylemlerde bulunduğu ya da başvuruçunun örgütsel konumuna ilişkin herhangi bir vaka veya olguya dayanmaması dolayısıyla kişisel kanaatin açıklanması niteliğinde olduğu, bu anlamda yargı makamlarının denetim yaparak söz konusu beyanları doğrulamasına ya da çürütmesine imkân vermediği gerekçesiyle kuvvetli suç belirtisi olarak kabul edilemeyeceği sonucuna varmıştır (E.A., B. No: 2016/78293, 3/7/2019, § 59; Ali Aktaş, B. No: 2016/14178, 17/7/2019, § 56). Somut olayda başvuruçunun ile tanığın misafirhanede örgütsel amaçla birlikte kaldıklarına ilişkin bir delil hatta iddia yoktur. Başvuruçunun nerede kalacaklarını bölük komutanlarının belirlediğine ilişkin savunmasının da aksi kanıtlanmamıştır. Tanığın soruşturma aşamasında başvuruçuyla yedi sekiz

Ceza muhakemesinde tanık beyanının delil değeri değerlendirilirken özellikle mağdur beyanına ayrı olarak değinmek gerekmektedir. Mağdurun tanık olarak ifadesinin alınması gerektiğinde, yemin hariç tanıklarla ilgili hükümlerin uygulanması, kanunda açıkça düzenlenmiştir (CMK m.236/1). Ancak, bizim de katıldığımız görüşe göre, mağdurun dinlenmesinde yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanacak olması, mağdurun bir tanık olarak kabul edildiği anlamına gelmemektedir; sadece mağdurun çağırılma ve dinlenme sürecinin tanıklarına benzer olduğunu vurgulamak amacıyla bu hüküm yer almaktadır (Bozdağ&Sarıusta, 2017: 587; Şahin&Göktürk, 2022: 416; Özen, 2022: 471). CMK m.236/1 kendine özgü bir düzenleme olup tam anlamıyla bir tanıklık düzenlemesi değildir. AİHM ise, soruşturma ve kovuşturmayla konu olayın şüpheli ve sanığı dışında dinlenen bütün kişileri tanık olarak kabul etmektedir (Birtok, 2016: 110).

Mağdur, suç teşkil eden olayın üzerinde gerçekleşmiş olması sebebiyle, olayın doğrudan şahitliğini yapmış olmasından dolayı, olaya ilişkin en doğru bilgiyi sağlayabilecek bir konumda bulursa da, mağdurun olayın bir tarafı olması, sanıkla çıkar çatışması yaşaması ve insana özgü olan öznel etkiler nedeniyle olayı tamamen tarafsız bir şekilde aktarması zor görülebilir (Bozdağ&Sarıusta, 2017: 585). Yine, yemin etme yükümlülüğü olmayan tanığın, yeminin verdiği vicdanî baskıyı içinde hissetmemesi de mağdurun yemin ederken doğruyu söylemeyebileceğini göstermektedir. Mağdur, intikam, öç alma veya kişisel menfaatleri için, sanığa zarar vermek amacıyla isnadı ağırlaştırmak için gerçeğe aykırı beyanda bulunabilir. Bu tür duygusal ve kişisel etkenler, mağdurun ifadesinin güvenilirliğini etkileyebilir (Kocaoğlu, 2016: 530; Bozdağ&Sarıusta, 2017: 589). Bu sebeple, mağdurun tanık olarak dinlenmesi hâlinde hâkim, bütün bunları değerlendirerek vicdanî kanaate ulaşmalıdır. Özellikle soruşturma ve kovuşturma evrelerinde farklı beyanlarda bulunan mağdurun beyanı hükme esas alınmadan önce dikkate alınmalıdır. Bu tür çelişkiler, mağdurun güvenilirliğini etkileyebilir ve ifadesinin doğru olduğunun kesin bir şekilde belirlenmesi zor olabilir. Bu nedenle, çelişkilerin tam olarak giderilemediği durumlarda, sanığa ceza verilmesi yerine adaletin sağlanması için daha fazla delil ve inceleme gerekebilir (Kocaoğlu, 2016: 508). Mağdurun beyanlarının diğer delillerle desteklenmesi gerekir. Tek delilin mağdurun beyanı olduğu hâllerde, başka bir delil elde etme olanağının bulunmaması ve mağdurun ifadelerindeki çelişkinin giderilememesi gibi durumlarda sırf mağdurun beyanı sanığa ceza verilmesinde yeterli görülmemelidir. Şüpheden sanık yararlanır ilkesi dikkate alınarak, bir kişi hakkında suç işlediği yönünde hiçbir şüphe kalmayacak biçimde kesin bir kanaatin oluşmaması durumu, yargılama makamı tarafından sanık lehine yorumlanmalıdır (Özen, 2022: 157). Yargıtay uygulamalarında da, öğretilerde de mağdurun beyanının delil değeri tespit edilirken; mağdurun ruh sağlığı, yaşı, kişiliği, beyanlarının çelişkili olup olmaması (Kazancı, 2019)⁴, güvenilirliği ve ahlakî durumu, sanığın savunmalarıyla arasındaki çelişki gibi unsurlar tespit edilmektedir (Bozdağ&Sarıusta, 2017: 589).

Mağdur beyanının delil değeri üzerine özellikle cinsel suçlar bağlamında ayrıca bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Cinsel suçların ispatı oldukça güçtür. Tanık ve delil yokluğu nedeniyle iddia çoğu zaman ispat edilememekte, suçluların cezasız kalması mümkün olabilmektedir (Kırbaş Canikoğlu, 105: 231). Genel olarak, cinsel suçların tek delili mağdurun beyanı olup bu suçlar genellikle kadınlara ve çocuklara karşı işlenmektedir. Bu suçlar çoğunlukla herkese kapalı alanlarda, kuytu, kimsenin göremeyeceği yerlerde işlendiği için de mağdurun beyanından başka bir delil elde edilemediği durumlar olabilmektedir. Bu bağlamda, uygulamada, cinsel suçlarla alakalı olarak *“mağdur kadının beyanı esastır ve başka bir delil olmadığı takdirde kadının beyanı üzerine sanık cezalandırılacaktır.”* biçiminde gelişen düşünce, çok sayıda tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Özellikle kadın hareketi savunucularının kadının beyanının esas alınması gerektiğini düşünen görüşleri, cinsel suçlara maruz kalan kadınların olayı ifade etmelerindeki zorluk, mahkemede ve çevrelerinde olayı tekrar tekrar yaşamak ve anlatmak noktasında yaşayacakları ızdırap, hiçbir kadının namusuna hâlel getirecek iddialarda bulunmayacağı noktasında toplanmaktadır. Ayrıca, evlilik içi cinsel saldırı durumlarında da bu suçun ispatının oldukça zor olması nedeniyle, mağdur kadının beyanının esas alınarak sanığa ceza verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Aksi görüşte olanlar ise, yalnızca kadının beyanının esas alınmasını şüpheden sanık yararlanır ilkesine aykırı görmekte, mağdurun beyanının şüpheli veya sanığa nazaran daha üstün tutulmasını ve yalnızca mağdurun beyanının dikkate alınmasını doğru bulmamaktadır. Bu fikirlere neden olan hususlar ise, bazı kadınların cinsel saldırıyı bir intikam aracı olarak kullanıp sanığın cinsel saldırıda bulunduğu dair iftira atmalarından kaynaklanmaktadır (Bozdağ&Sarıusta, 2017: 590). Bazı yazarlara göre ise, kadının beyanının esas alınmasında, suçun niteliğine göre değerlendirme yapılmalıdır. Başka

ay grup arkadaşlığı yaptıklarına ilişkin ifadesinin ise kovuşturma aşamasındaki Metin kod adlı şahısla bir kez buluştuğlarına ve sonrasında da başvuruyla örgütsel anlamda herhangi bir irtibatının bulunmadığına yönelik beyanı dikkate alındığında örgütsel bir anlam taşımadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle tanık beyanlarının başvuru ile FETÖ/PDY arasındaki herhangi bir düzeyde ilişkinin mevcut olup olmadığının belirlenmesi bakımından kuvvetli suç belirtisi olarak değerlendirilebilecek bir nitelik taşımadığı kanaatine varılmıştır...” (Legalbank, 2023).

⁴ bk. Yargıtay C.G.K., 1993/1-21 E., 1993/46 K., 01.02.1993: *“...Suçun tek delili olan şikayetçinin maktullerin, sözlerine dayanan beyanları, değişken olup femi delillerle çelişkilidir. İfadesinin bir bölümüne itibar edilerek maktul Abdullah'ın konuştuğunun kabulü dosya içeriğine ve olayın akışına uygun düşmemektedir. Dosyadaki kanıtlar yerine, tarafların anlaşarak yöredeki örf ve adetler gereğince barıştıkları ve ifade değiştirdikleri varsayımına dayanılarak hüküm kurulamaz. Yöre geleneklerine dayanılması bir şüphenin sanıklara izafesidir; halbuki şüphe sanık lehine yorumlanabilir. Bu durumda sanıkların, kasten adam öldürme suçunu işlediklerine dair, savunmalarının aksini gösterir, kesin ve inandırıcı delil bulunmadığından, beraatlerine karar vermek gerekirken mahkûmiyet kararı verilmesi isabetsizdir...”*; Yargıtay C.G.K. 1991/5-75 E., 1991/103 K., 01.04.1991: *“...Zorla ırzına geçildiğini ileri süren mağdurenin iddiası, aşamalarda değiştiği gibi kendi içinde de çelişkilidir. Bu çelişkiler gereksiz ayrıntılara yönelik olmayıp suça ve suçun işlendiği tarihe ilişkindir. İddia, olay tarihini belirleyen doktor raporu ile doğrulanmamış, aksine belirtilen tarihlerde suçun işlenmediği saptanmıştır. Sanığın; yüklenen suçu işlediğine dair savunmasının aksini gösterir, cezalandırılmasına yeterli her türlü kuşku uzak, kesin ve inandırıcı kanıt bulunamamıştır. Bu itibarla direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir...”* (Kazancı, 2019).

delillerle desteklenmesi ve başka türlü ispat edilmesi oldukça güç olan hakaret, tehdit, cinsel taciz gibi suçlar hakkında yapılan bir muhakemede, mağdur kadının beyanına öncelik verilebilir. Nitelikli cinsel saldırı gibi, başka somut delillerle de desteklenebilen suçlarda ise sanığın suçluluğunu ispatlayabilme noktasında herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. Her olayın özelliği, her suçun niteliği dikkate alınarak karar verilmelidir (Çelik, 2014).

Kanaatimizce, elbette ki, mağdurun yalan beyanda bulunma olasılığı bulunmakla beraber, bu noktada mağdurun beyanlarına önyargılı yaklaşılmalıdır. Mağdur beyanı aksi ispat edilemez bir delil değildir; ancak diğer delillerle beraber değerlendirilerek mağdur beyanının doğruluğuna ya da yanlışlığına karar verilmelidir. “Kadının beyanı esastır.” demek, mutlaka yalnızca kadının beyanına dayanılarak hüküm verilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Bu ifadeyle, kadına yönelik işlenmiş suçların soruşturulabilmesi ve kovuşturulabilmesi için kadının beyanının yeterli olduğu ifade edilmektedir. Hâkim, nesnel bir değerlendirme yaparak, başka bir delil varsa bu delilleri de dikkate alarak, başka bir delil yoksa, sanık ve mağdurun beyanlarının tutarlılığına, sanığın ve mağdurun sosyal konumlarına, aralarındaki husumetin derecesine, sanığın ve mağdurun psikolojik durumlarına; yani, somut olayın her noktasına bakarak vicdanî kanaatine göre karar vermesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, bazı durumlarda başka delil olmasa dahi mağdurun beyanları hâkimde sanığın suçlu olduğu noktasında bir kanaat oluşturuyorsa sanık cinsel suçlardan mahkûm edilmeli, mağdurun beyanı hâkim nazarında tutarlı görünmüyorsa ve başka da delil yoksa şüphe sanık lehine değerlendirilerek sanığa ceza verilmemelidir. Gerekirse, adliyelerde yardımcı olarak psikologlar görevlendirilmeli, bu psikologlar uzmanlıkları doğrultusunda mağdurların beyanını güvenilirlik bakımından değerlendirmelidir (Yücel, 1994: 102). Doğrudan, kadının beyanı esastır ya da kadın yalan söylemektedir, şeklinde bir değerlendirme yapılmamalı, olayın koşulları dikkate alınarak sanığa ceza verilmeli ya da verilmemelidir. Toplumda herkesin bir gün suç şüphesi altında kalabilecek olması göz önünde bulundurulduğunda, masumiyet karinesinin yalnızca sanık lehine değil, toplum menfaatine de olduğu gözden kaçırılmamalı, hâkim, sübutun gerçekleşmediği ya da maddî gerçeğin şüpheli olduğu durumlarda şüpheden sanık yararlanır ilkesini işletmelidir (Bozdağ&Sarıusta, 2017: 504). Özellikle iftiraya oldukça müsait olan cinsel suçlarda bu konuda oldukça hassas davranılmalıdır (Ünver, 2006: 12).

TCK MADDE 272’DE DÜZENLENEN YALAN TANIKLIK SUÇUNUN İNCELENMESİ

TCK m.272’ye göre,

“(1) Hukuka aykırı bir fiil nedeniyle başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kimseye, dört aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçun soruşturma veya kovuşturması kapsamında yalan tanıklık yapan kişi hakkında iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(4) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi ile ilgili olarak gözaltına alma ve tutuklama dışında başka bir koruma tedbiri uygulanmışsa, yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişinin gözaltına alınması veya tutuklanması halinde; yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla; yalan tanıklık yapan kişi, ayrıca kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçuna ilişkin hükümlere göre dolaylı fail olarak sorumlu tutulur.

(6) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kimsenin ağırlaştırılmış müebbet hapis veya müebbet hapis cezasına mahkûmiyeti halinde, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur

(7) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kimsenin mahkûm olduğu hapis cezasının infazına başlanmış ise, altıncı fıkraya göre verilecek ceza yarısı kadar artırılır.

(8) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi hakkında hapis cezası dışında adli veya idarî bir yaptırım uygulanmışsa; yalan tanıklıkta bulunan kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Suçla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer

Yalan tanıklık suçu TCK’da “Millete ve Devlete Karşı Suçlar” başlıklı dördüncü kısımda, “Adliye Karşı Suçlar” başlıklı ikinci bölümde düzenlenmiştir. Söz konusu suç tipine ilişkin bölüm başlığı bağlamında kanun koyucunun bu suç tipi ile adliyenin ve adli makamların yaptığı işlemlerin korunmasına öncelik tanıdığı anlaşılabilir. Öğretide ise bu konuda birden fazla farklı görüş mevcuttur. Bir görüşe göre, adliye karşı suçlar ile korunması amaçlanan hukuksal değer adli işlemdir (Özek, 1997: 26). Geniş anlamda adli işlev hem yargılama faaliyetini hem yargılama öncesi araştırma, soruşturma aşamalarını hem de yargı kararlarının infazını kapsamaktayken; dar anlamda adli işlev ise yalnızca yargılama süreciyle sınırlıdır (Özek, 1997: 26). Hukuk devletinin ve adil yargılanma hakkının korunması

için adli işlev, adalet, eşitlik, dürüstlük gibi ilkelere uygun olarak yerine getirilmelidir. Bu sebeple, adli işlevin işleyişini engelleyen hukuka aykırı fiiller suç olarak kabul edilmektedir.

Ceza muhakemesi hukukunda tanık beyanı muhakemeye yön verici bir delil olduğu için kanun koyucu, tanığın yalan beyan ile adliyiye yanlış düşüncelere sevk edebileceğini öngörerek bu suç tipini adliyeye karşı suçlar arasında düzenlemiştir. Tanığın yalan beyanı, uyumsuzlukla ilgili karar vermeye yetkili makamların yanlış yönlendirilmesine ve sonuç olarak hatalı kararların alınmasına yol açabilir (Göktürk, 2016: 353). Yalan tanıklık suçu ile korunması amaçlanan hukuksal değer konusunda bir görüş, yalan tanıklık suçunun adaletin oluşmasında devlet faaliyetine saldırı niteliğinde olduğu bahsiyle maddi gerçeğin ortaya çıkarılması suretiyle adaletin tecelli etmesine yönelik toplumsal fayda ve adalet mekanizmasının doğru işleyişinin korunduğunu belirtirken (Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1401-1402), diğer bir görüş ise bu suç ile bizzat kişilerin adil yargılanma hakkının korunduğunu ileri sürmektedir (Yaşar&Gökcan&Artuç, 2010: 7931). Yargılamanın yalan tanık beyanları ile gerçeğe aykırı bir şekilde yönlendirilmesinin engellenmesi suretiyle adaletin doğru tecelli ettirilebilmesi amacının korunduğu ve dolayısıyla kişilerin adil yargılanma hakkının dolaylı olarak korunduğu görüşünü savunanlar da bulunmaktadır (Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1190). Yargıtay'a göre ise yalan tanıklık suçuyla korunması amaçlanan hukukî yarar, yargılamanın işleyişinin dürüstlüğü ve yargılamada kullanılan delillerle delil araçlarının doğruluğu, içtenliği ve bütünlüğüdür (Yargıtay 4. CD, 7311/8314 sayılı ve 22.12.1992 tarihli kararı için bk. Artuk&Yenidünya, 1997: 787) Yargıtay'ın daha yeni tarihli bir kararına göre ise *"Tanıkların, hukukî yükümlülüklerine aykırı olarak yalan tanıklıkta bulunmaları, adil yargılanmayı etkilediği, kimi durumlarda da kişilerin hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğurduğu, masumiyet karinesini zedelediği için TCK'nun 272. maddesinde suç olarak düzenlenmiştir."* denilerek bu suçla korunan hukukî değer, kişilerin adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesi olduğu belirtilmiştir (Yargıtay 4. CD, E. 2010/3607, K. 2012/ 6879, T. 26.03.2012 için bk. Kazancı, 2019).

Yalan tanıklık suçu toplumda adaletin işleyişine olan güveni sağlamak açısından oldukça önemlidir. Hukukî sorun bakımından mahkemenin maddi gerçeği tespit ederek muhakeme sonunda doğru bir karar vermesi adaletin tecellisini sağlamaktadır. Tanıkların gerçeğe aykırı olan beyanları, maddi gerçeğe ulaşmaksızın bir karar verilmesine sebebiyet vererek toplumda adaletin doğru işleyişine olan güvenin azalmasına sebep olacaktır. Bu bağlamda, inceleme konusu suç bakımından adaletin sağlanmasındaki toplumsal çıkar ve adaletin işleyişine olan güven korunması amaçlanan hukukî değerlerden ilkidir. Yalan tanıklık suçu, yargının düzgün işleyişindeki devlete ve topluma ait yargısal menfaati ihlâl ederken aynı zamanda aleyhine yalan tanıklıkta bulunulan kişiye ait bireysel varlık veya menfaati de ihlâl eder. Zira, aleyhinde yalan tanıklıkta bulunulan kişi, suçtan şahsen olumsuz etkilenecektir. Bu çerçevede, kanaatimizce de suçla korunan hukukî değer karma bir nitelikte olduğu kabul edilmelidir. Bunlar arasında bir öncelik-sonralık sıralama yapılmamalıdır. Yalan tanıklık suçunun kanunda düzenlenmesinin amacı, adli mekanizmanın doğru bir şekilde işlemesini sağlayarak gerçeğe aykırı beyanları ile gerçeğe ulaşmayı engelleyecek kişileri cezalandırmak olduğu gibi, aynı zamanda failin gerçeğe aykırı beyanları nedeniyle haklarında muhakeme süreci yürütülerek aleyhlerinde haksız bir hüküm verilen kişilerin adil yargılanma hakkını korumaktır (aynı yönde bk. Ölmez, 2013: 30; Göktürk, 2016: 352, Nas, 2016: 163; İnce Tunçer, 2020: 75, suçla korunması amaçlanan hukuksal değer karma nitelikte olduğunu, ancak devlete ait çıkara üstünlük tanındığını savunan görüş için bk. Tamer Aslan, 2012: 43)

Suçun Konusu

Tanığın beyanının gerçeğe uygun olması, maddi vakıanın gerçeğe uygun şekilde tespit edilebilmesine ilişkindir. Tanık, uyumsuzluğun konusunu teşkil eden olay hakkında yalan beyanda bulunmakla maddi gerçeğe ulaşılmasını engellemektedir. Yani, yalan tanıklık suçunun konusu, maddi gerçeğin kendisidir (Göktürk, 2016: 354). Yalan tanıklık suçunun konusu, yargılamaya konu olan olayın kendisi; bir başka ifadeyle, tanığın hakkında beyanda bulunduğu, açıklama yaptığı konudur. Tanık, geçmişte yaşanmış ve yargılama konusu olmuş bir vakıa hakkında açıklamada bulunduğu için söz konusu bu vakıa, yalan tanıklık suçunun konusunu oluşturur.

Yalan tanıklık suçunun konusuna göre bir tasnif yapıldığında, suçun bir zarar mı yoksa tehlike suçu mu olduğu tespit edilmelidir. Yalan tanıklık suçunun basit hali, bir soyut tehlike suçudur (Feyzioğlu, 1996: 237). Buna karşın, öğretilerde suçun nitelikli hâllerinin soyut tehlike suçu (Feyzioğlu, 1996: 237) niteliğinde olduğuna dair görüşler bulunmakla birlikte, zarar suçu (Yaşar&Gökcan&Artuç, 2010: 7931) olduğu yönünde görüşler de bulunmaktadır. İkinci görüşte olan yazarlara göre, suçun somut şeklinin oluşması için, fiilin bir zarara neden olması veya somut bir tehlikenin doğması aranmamıştır. Bu bağlamda, suçun temel şekli bakımından soyut tehlike suçu olarak düzenlenmiştir. Ancak, suçun nitelikli hâlleri yönünden, tutuklama, koruma tedbirlerinin uygulanması veya mahkûmiyet kararı verilmesi gibi belli bir zararın meydana gelmesi aranmıştır. Kanaatimizce, adliyenin doğru bir şekilde işleyişini engellemek amacıyla gerçeğe aykırı olarak beyanda bulunan kişinin mahkemeyi yanlış yola sevk etmesi ihtimalinin gerçekleştiği anda suçun tamamlanacağı kanun koyucu tarafından kabul edildiğinden bu suç bir soyut tehlike suçudur (aynı yönde bk. Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1192). Suçun hem temel şekli hem de nitelikli şekli göz önünde bulundurulduğunda tanığın bilerek ve isteyerek gerçeğe aykırı beyanda bulunması yeterli görülmüş, ayrıca bir zarara yol açması, örneğin mahkemenin kararının bu yalan tanıklık yüzünden yanlış bir biçimde yönlendirilmesi gibi bir netice aranmamıştır.

Fail

Yalan tanıklık suçunun faili olabilmek için tanık konumunda bulunmak, beyanları tanık sıfatıyla yapmak gerekmektedir. Bir görüşe göre, yalan tanıklık suçu, yalnızca tanık konumunda olanlar tarafından işlenebilen özgü bir suçtur (Feyzioğlu, 1996: 39-40; Tamer Aslan, 2012: 43; Göktürk, 2016: 372; Kır, 2021: 1113; Ünver, 2023: 240). Tanıklık yapabilecek kişiler önceki bölümde açıklanmıştır. Hukuka aykırı bir fiil sebebiyle başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkili bir kişi veya kurul önünde veya mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı tanıklık yapan kimse bu suçun faili olabilmektedir (Parlar&Öztürk, 2018: 165). Başka bir görüş ise her gerçek kişinin tanık olabileceği fikrinden hareketle yalan tanıklık suçunun özgü suç olmadığını savunmaktadır (Ölmez, 2013: 63).

Yalan tanıklık suçu, yalnızca tanıklar tarafından işlenebileceği için şüpheli veya sanık bu suçun faili olamaz (Tamer Aslan, 2012: 43; Göktürk, 2016: 374; Aktaş, 2020: 8; Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1402; Ünver, 2023: 241). Anayasanın 38/5. maddesinde düzenlenen nemo tenetur ilkesinin de bir gereği olarak hiç kimse kendisini suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Sanık kendisini savunduğu sırada doğruyu söyleyebileceği gibi susma hakkına da sahiptir. CMK m.147 uyarınca, suçlamalarla ilgili açıklama yapmama, aleyhindeki şüpheleri giderme ve lehine olan hususları öne sürme hakkı verilen şüpheli veya sanığın, savunma içgüdüğü ile doğru olmayan ifade vermesinin, insan doğasına uygun olmayacağı açıkça görülmektedir (Tamer Aslan, 2012: 43-44). Buna karşın, CMK'nın m. 50/1-c'de yer alan "*Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanla yeminsiz dinlenirler.*" düzenlemesine göre; tanıklığa konu dava ile irtibatlı şekilde suç şüphesi altında bulunan veya suçlu bulunmuş kişiler tanık olarak dinlenirler. Bu düzenleme nedeniyle, bu kişilerin şüpheli veya sanık sıfatıyla yargılandıkları durumlarda, kendi fiilleri dışında, diğer şüpheli veya sanıkların fiilleri hakkında verdikleri yalan beyanlar nedeniyle yalan tanıklık suçunu işleyebilecekleri açıktır. Ancak, suça iştirak edenlerin yapmış oldukları açıklamaların kendilerini suçlandıracak nitelikte olması durumunda yalan tanıklık suçu oluşmayacaktır (Aktaş, 2020: 9; Ünver, 2023: 242).

Suç mağdurunun veya suçtan zarar gören kişinin fail olup olamayacağıyla ilgili ise öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, CMK m.236/1'deki "*Mağdurun tanık olarak dinlenmesi hâlinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır.*" düzenlemesinden anlaşılacağı üzere, bu kişiler, yalan tanıklık suçunun faili olarak kabul edilebilirler (İçer, 2016: 203-204; Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1403). Bu görüşte olan yazarlardan bazıları, mağdur veya suçtan zarar görenin davaya katılıp katılmadığı önemli olmaksızın bu kişilerin fail olabileceği kanaatindeyken (Gerçeker, 2011: 2857), bazı yazarlar davaya katılmamış olan suç mağduru kişilerin tanık sıfatıyla dinlenmeleri durumunda yalan tanıklık suçunun faili olabileceği görüşündedir (Feyzioğlu, 1996: 138). Yine, mağdurun yalan tanıklık suçunun faili olabileceği görüşünde olan bazı yazarlara göre ise faillik konumu bakımından önemli olan tipikliğe uygun fiilleri gerçekleştiren kişinin tanık olması ve beyanlarını tanık sıfatıyla yapması olduğundan her gerçek kişi tanık ve bu suçun faili olabilecektir (Ünver, 2023: 243-244). Kanaatimize göre ise, mağdur veya suçtan zarar gören yalan tanıklık suçunun faili olarak kabul edilemez (aynı yönde bk. Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1191; Şahin&Göktürk, 2022: 416; Özen, 2022: 471). Zira, bu kişiler tanık konumunda değildir ve davada taraf olarak kabul edilirler. Suç mağduru veya suçtan zarar gören kişinin beyanı daha önce de belirtildiği gibi, tanık beyanı olmayıp tarafların beyanlarıdır. CMK'nın 236. maddesinin ilk fıkrasındaki düzenleme, sadece bu kişilerin beyanlarının dinlenme şekli ile ilgili tanıklık kurallarının uygulanacağını vurgulamaktadır.

Bilirkişi, bir davada bilirkişi olarak görüşüne başvurulduğu durumlarda, gerçeğe aykırı beyanda bulunması durumunda yalan tanıklık suçu yerine TCK m.276'da yer alan gerçeğe aykırı bilirkişilik suçunu işlemiş olur (Tamer Aslan, 2012: 46). Ancak, farklı bir dava sürecinde uzmanlığı nedeniyle bilirkişi olarak değil, tanık olarak ifade vermesi durumunda, gerçeğe aykırı beyanda bulunması yalan tanıklık suçunu oluşturur. Benzer bir durum, tercümanlar için de geçerlidir. Eğer bir tercüman, kasıtlı olarak yanlış tercüme yaparsa, TCK m.276 uyarınca gerçeğe aykırı tercümanlık suçunu işlemiş olur (Tamer Aslan, 2012: 46).

Mağdur

Yalan tanıklık suçu TCK'da "Millete ve Devlete Karşı Suçlar" bölümünde, "Adliyeye Karşı Suçlar" başlığı altında düzenlenmiştir. Öğretide bir görüşe göre, "Topluma Karşı Suçlar" ile "Millete ve Devlete Karşı Suçlar"ın mağduru toplumu oluşturan tüm bireylerdir (Ölmez, 2013: 72; Göktürk, 2016: 376; Artuk&Gökçen, 2022: 385; Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1191; suç mağdurunun devlet olduğu hakkındaki görüş için bk. Tamer Aslan, 2012: 47). Öğretide diğer bir görüş ise suçla korunması amaçlanan hukuksal değer kişinin adil yargılanma hakkı olduğu fikrinden hareketle, suçun mağdurunun davalı, şüpheli, sanık, mağdur veya katılan olduğunu savunmaktadır (Yaşar&Gökcan&Artuç, 2010: 7931). İnceleme konusu suçun mağdurunun toplumu oluşturan herkes olarak kabul edildiği görüşe katılmaktayız. Bu noktada, suçla korunması amaçlanan hukukî değer dikkate alınmalıdır. Yalan tanıklık suçu ile korunması amaçlanan hukukî değer adliyenin doğru işleyişine dair toplumda duyulan güven ve bireylerin adil yargılanma hakkı olduğu değerlendirildiğinde, suçun TCK'da düzenlendiği yer de göz önünde

bulundurularak toplumu oluşturan herkesin mağdur olarak kabul edilmesi doğru olacaktır. Yalnızca davada taraf olan kişilerin suçun mağduru olacağına dair anlayış, suçla korunması amaçlanan hukukî menfaatlerden birini göz ardı etmek anlamına gelecektir. Bu nedenle, toplumu oluşturan herkes suçun mağduru, somut davada adil yargılanma hakkı ihlâl edilen kişiler ise suçtan zarar görenler olarak kabul edilmelidir (Aktaş, 2020: 12-13).

Suçun Maddî Unsuru

Hareket

TCK m.272/1'e göre; *"Hukuka aykırı bir fiil nedeniyle başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapmak"* inceleme konusu suç tipinin temel şeklidir. TCK m.272/2'ye göre ise *"Mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapmak"* bu suçun nitelikli hâlini teşkil etmektedir. Bu suçun tipe uygun hareket unsuru, gerçeğe aykırı bir biçimde tanıklık yapmaktır (Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1403). Tanığın ne zaman doğru söylediğini, ne zaman yalan beyanda bulunduğunu tespit etmek oldukça güçtür (Ünver, 2023: 244). Gerçeğe aykırı tanıklık yapmak, doğruları çarpıtmak, gerçeği saptırmak, bilgileri gizleme, gerçeği inkâr etmek, yanlış bilgi vermek, gerçeği manipüle etmek gibi farklı şekillerde gerçekleştirilebilir. Ayrıca, gerçeği tahrif etme, yanıltıcı ifadeler kullanma, bilgiyi değiştirme gibi hareketler de bu kapsama girebilir (Yaşar&Gökcan&Artuç, 2010: 8188; Göktürk, 2016: 354; Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1403; Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1193). Suçun hareket unsuru madde gerekçesinde şu şekilde tanımlanmaktadır: *"Suçun maddî unsuru yalan söylemek veya tanıklığın konusunu oluşturan hususlar hakkındaki bilgiyi, bilerek, kısmen veya tamamen saklamaktır. Yalan söylemek deyimi, tabii olarak gerçeği inkâr etmeyi de kapsamaktadır."* Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun verdiği bir karara göre de yalan tanıklık suçunun maddî unsurunu oluşturan hareket, *"failin gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapması ve yalan söylemesidir. Gerçeğe aykırı tanıklık yapmak, maddî olay hakkında bilerek gerçeğe aykırı beyanda bulunmak, yalan söylemek, gerçeği inkâr etmek ya da sorulan sorularda bilgisini az veya çok saklamaktır"* (Yargıtay CGK, 1.4.2014, E. 2013/4-498, K. 2014/154, Kazancı, 2019). Bu bağlamda, yalan tanıklık suçu serbest hareketli bir suç olarak kabul edilmelidir. Zira, yalan tanıklığın hangi biçimde, hangi hareketlerle yapıldığının bir önemi yoktur, burada önemli olan ispat üzerinde etkili olan bir olgunun yanlış aktarılmasıdır (Ölmez, 2013: 44; Göktürk, 2016: 354-355; Kır, 2021: 1119; Çetin, 2022: 221; Ünver, 2023: 244).

Hukuka Aykırı Bir Fiil Nedeniyle Başlatılan Bir Soruşturma

Kanunda, yalan tanıklığın *"hukuka aykırı bir fiil nedeniyle başlatılan bir soruşturma sırasında"* gerçekleştirilmesi aranmaktadır. Madde metninde, gerçeğe aykırı tanıklığın yapıldığı soruşturmanın, *"hukuka aykırı bir fiil nedeniyle"* başlatılması gerektiği kabul edilmiştir. *"Suç"* kavramı yerine daha geniş bir anlam ifade eden *"hukuka aykırı bir fiil"* kavramı kullanılmıştır. Hukuka aykırı fiil kavramından hukuk düzeni tarafından belirlenen, emir veya yasak biçiminde içeren her türlü hukuk kuralına aykırı fiil anlaşılmalıdır. Yani, hareketin yalnızca ceza hukukuyla değil, bütün hukuk düzeni ile çatışma hâlinde bulunması aranmaktadır (İçel ve ark., 2000: 94; Tamer Aslan, 2012: 49). Bu bağlamda, öğretide, soruşturma kavramından anlaşılmanın ceza soruşturması olmasından hareketle, *"hukuka aykırı bir fiil"* kavramının da yalnızca ceza hukukuna göre yaptırım gerektiren, suç teşkil eden fiil olarak anlaşılmasının daha doğru olacağı yönünde görüşler olsa da (Tamer Aslan, 2012: 49), kanaatimizce, disiplin cezasını veya idarî yaptırımı gerektiren soruşturma sırasında gerçekleştirilen yalan tanıklık fiili de suç teşkil edecektir (aynı yönde bk. Göktürk, 2016: 363; Parlar&Öztürk, 2018: 168; Aktaş, 2020: 20; Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1193; Ünver, 2023: 258). Zaten, yalan tanıklıktan dolayı idarî yaptırım uygulanması da TCK m.272/8'de nitelikli hâl olarak düzenlenmiştir.

Hukuk mahkemelerinde görülen davalar ise ceza muhakemesi bağlamında bir kamu davası niteliğinde olmadığı ve bir soruşturma evresi içermediği için bu davalar görülürken yapılan yalan tanıklık fiili, TCK m.272/1 anlamında değil, m. 272/2 anlamında suçun nitelikli hâlini teşkil etmektedir (Ünver, 2023: 260).

Tanık Dinlemeye Yetkili Kişi veya Kurullar

Yalan tanıklık suçunun temel ya da nitelikli hâlinin gerçekleşmesi bakımından gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapma hareketinin nerede yapıldığı oldukça önem taşımaktadır. Buna göre, gerçeğe aykırı tanıklığın, *"tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde"* yapılması gerekmektedir. *"Mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde"* gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapılması, m. 272/2 gereğince daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir. Ceza muhakemesinde tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurullar; Cumhuriyet savcısı, hâkim ve mahkemelerdir. İstinabe olunan hâkim ve naip hâkim olarak görev yapan hâkim önünde yapılan gerçeğe aykırı tanıklıklar da yalan tanıklık suçunu oluşturur. Zira, bunların da yemin verdirmeye yetkisi bulunmaktadır. Bunlar dışında, gerçeğe aykırı tanık beyanının yalan tanıklık suçu teşkil edip etmeyeceği tartışmalı olan başka durumlar da bulunmaktadır. Bu durumlardan ilki, kolluk önünde verilen beyanlardır. Adli kolluk, suç işlendikten sonra hemen olaya doğrudan doğruya veyahut yetkili makamların emriyle müdahale eden ve suçun delillerini tespit edip toplayarak Cumhuriyet savcısına soruşturmayı yürütmeye yardımcı olan bir kolluk birimidir (Bal: 2010: 183-185). CMK m.54/2 hükmünde soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılarının tanıklara yemin

vermesi mümkün kılınmakla birlikte adli kolluk görevlilerine aynı yetki tanınmamıştır. TCK m.272/1'de “*tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul*” kavramı yer almaktadır, bu kişi veya kurulun kişiyi yemin ettirerek dinleme yetkisinin olması ise 2. fıkrada düzenlenen suçun nitelikli hâlidir. CMK'da “*hukuka aykırı bir fiil nedeniyle başlatılan bir soruşturma*” kapsamında Cumhuriyet savcılarının emirlerindeki “*adli kolluk marifetiyle*” her türlü delili toplayacakları düzenlenmiştir. Bu çerçevede, Cumhuriyet savcısı tanığı bizzat dinleyebileceği gibi adli kolluk marifeti ile de dinleyebilmektedir. Bu sebeple öğretide kolluğun tanık dinleme yetkisinin olduğu ve kollukta verilen ifadenin yalan tanıklık suçunun temel şeklini oluşturacağı ileri sürülmüştür (Tamer Aslan, 2012: 51; Ölmez, 2013: 37-38). Ancak, adli kolluk marifetiyle delil toplamak, Cumhuriyet savcısının sahip olduğu tanık dinleme yetkisine kolluğun da sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Kolluk görevlileri her ne kadar olay hakkında kişilerin bilgisine başvurabilirler de kolluğun tanıkları zorla getirme ve yemin verdirmeye yetkisi bulunmamaktadır (Göktürk, 2016: 364; Çetin, 2022: 216; Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1194). Kolluğun aldığı beyanlar tanık ifadesi kapsamında kabul edilmemeli, yalnızca olayla ilgili bilgisi olan kişilerin bilgisini alma ve araştırma faaliyeti olarak değerlendirilmelidir (Özen, 2022: 548-549). Kaldı ki, kolluk tarafından düzenlenen tutanaklar da “ifade tutanağı” değil “bilgi alma tutanağıdır”. Yargıtay da konu hakkında tanık dinlemeye yetkili olmayan makam olan kolluk önünde verilen yalan beyanın yalan tanıklık suçunu oluşturmayacağını (Yargıtay 4. CD, E. 2006/9887, K. 2007/1261, T. 07.02.2007, Legalbank, 2023); ancak, kolluk önünde verilen beyanlar ile mahkeme önünde verilen beyanlar arasında önemli bir çelişki olduğu durumlarda mahkeme önündeki beyanın gerçeğe aykırı olduğunun saptanması hâlinde kişinin yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılması gerektiğini belirtmektedir (Örnek kararlar için bk. Ünver, 2023: 246).

4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un 6. maddesi uyarınca “*Ön inceleme ile görevlendirilen kişi veya kişiler, bakanlık müfettişleri ile kendilerini görevlendiren merciin bütün yetkilerini haiz olup, bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre işlem yapabilirler; hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesini de almak suretiyle yetkileri dahilinde bulunan gerekli bilgi ve belgeleri toplayıp, görüşlerini içeren bir rapor düzenleyerek durumu izin vermeye yetkili mercie sunarlar.*” Fakat, ön incelemeye yetkili kişilerin yemin ettirerek tanık dinleme yetkileri olmadığından bu kişiler önünde yapılan gerçeğe aykırı tanıklık, yalan tanıklık suçunu oluşturmayacaktır (Tamer Aslan, 2012: 52; Ölmez, 2013: 40-41; karşıt görüş için bk. Ünver, 2023: 256). Yine; tahkime başvurulduğu takdirde hakemler tanık dinleyebilir (6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu-HMK m. 429); ancak yemin verdiremezler.

Gerçeğe Aykırı Olarak Tanıklık Yapmak

Tanık dinlenirken tanığın gerçeği söylemesi beklenmektedir ve tanığın gerçeği söyleme yükümlülüğünün sınırı ise, ifadenin alınmasına neden olan soruşturma ya da kovuşturmanın konusu belirlemektedir. Tanık, sadece uyuşmazlığın konusunu oluşturan olayla ilgili olarak gerçeğe uygun beyanda bulunmakla yükümlüdür (Göktürk, 2016: 356). Yalan tanıklık suçunun esası, “*gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapmak*”tır. Her ne kadar madde metninde açık bir biçimde tanıklık yapmaktan bahsedilse de, yalan tanıklığın, sadece gerçeğe aykırı ifadeler vermekle sınırlı olmadığı; ayrıca sorulan sorulara yanıt vermemek veya gerçeği çarpıtarak yanıt vermek gibi şekillerde de gerçekleşebileceği kabul edilmelidir (Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1193). Bu konuda tartışmalara ya da farklı uygulamalara mahal vermemek adına madde metnindeki “*gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapmak*” ifadesine “*gerçeğin gizlenmesi*” ifadesinin eklenmesi yerinde olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, tanığın susmasının tanıklıktan çekinmemesine rağmen gerçeği saklaması durumunda yalan tanıklık suçunun gerçekleşebileceğidir (Aktaş, 2020: 18).

Madde gerekçesine göre tanık, tanıklığın konusunu oluşturan konular hakkında bildiğini ve gördüğünü eksiksiz olarak açıklamak durumundadır. Burada hareket unsuru bakımından değerlendirilmesi gereken en önemli konu tanığın ne zaman gerçeğe aykırı olarak tanıklık yaptığının tespit edilmesidir. Öğretide bu konuyu değerlendirmek adına nesnel ve öznel kuramlar ile yükümlülük kuramı ileri sürülmüştür. Türk hukukunda hâkim olan nesnel kurama göre; tanığın beyanı ve nesnel gerçeklik karşılaştırılmalı ve failin nesnel gerçeklikten uzaklaşması durumunda gerçeğe aykırı tanıklık yaptığı ve cezalandırılması gerektiği kabul edilmelidir (Ölmez, 2013: 48; Arslan, 2015: 275; İçer, 2016: 192; Aktaş, 2020: 14; Çetin, 2022: 218; Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1196; Ünver, 2023: 249 vd.). Alman hukukunda da Alman Ceza Kanunu (AİCK) §161'de yalan tanıklık suçunun taksirli biçimine yer verilmiştir ve nesnel kuramın suçun kast ile işlenmiş hâli ile taksirli işlenmiş hâlini ayırma yardımcı olduğu belirtilerek Alman hukukunda da ağırlıklı olarak bu kuram benimsenmiştir (Göktürk, 2016: 357; Aktaş, 2020: 14; Ünver: 2023: 249). Yargıtay da bir kararında “*Tanığın gerçeğe aykırı her beyanı yalan tanıklık suçunu oluşturmayacaktır. Bu nedenle tanığın doğru sandığı açıklamaların objektif olarak gerçek dışı olması bu suçun oluşması için yeterli değildir. Tanığın bilinçli olarak gerçekten ayrılması gerekmektedir. Bu itibarla tanık, beyanında samimi olduğu ve algıladığı olayı tamamen algılayış biçimi içinde açıkladıysa yalan beyanda bulunmuş sayılmamalıdır. Zira yalan gerçeğin kasten değiştirilmesi olup yanılarak, ihmal ederek veya bilmeyerek söylenen sözlerde, yalan tanıklık suçunun unsurlarının oluşmadığı kabul edilmelidir.*” görüşünde bulunarak nesnel kuramı benimsediğini göstermektedir (Yargıtay Ceza Genel Kurulu E. 2013/8-498, K. 2014/ 154, T. 01.04.2014 için bk. Legalbank, 2023). Öznel kurama göre ise, tanığın verdiği beyanın kendi algılamış olduğu gerçekliğe aykırı olduğu

durumda yalan tanıklık suçunun gerçekleşmiş olacağı ileri sürülmektedir (Ölmez, 2013: 48; Arslan, 2015: 267; İçer, 2016: 192; Göktürk, 2016: 357; Aktaş, 2020: 14; Çetin, 2022: 217; Ünver, 2023: 250). Söz konusu kurama göre, tanığın yapmış olduğu açıklamanın nesnel gerçekliğe değil, kendi zihnindeki gerçekliğe aykırı olması suçun gerçekleşmesi için gereklidir. Tanık, olayları kendi zihninde algıladığı biçimde değil, bilinçli olarak algıladığı durumdan farklı bir biçimde anlatması durumunda ya da bildiklerini gizlemesi durumunda gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapmış olacağı kabul edilmektedir. Son kuram olan yükümlülük kuramına göre ise, tanık, olay konusunda zihninde algılamaya dayanan bilgisini, gerçeği söyleme yükümlülüğüne uygun bir biçimde aktarırsa, tanığın söyledikleri nesnel gerçeklikle örtüşmese bile yükümlülüğünü yerine getirdiği için yalan tanıklık suçu oluşmayacaktır (Göktürk, 2016: 357). Kanaatimizce her gerçeğe aykırı beyan yalan tanıklık suçunu oluşturmayıp olaya ilişkin algıladıkları dışında açıklama yapan tanığın hareketinin yalan tanıklık suçu teşkil edeceği kabul edilmelidir. Tanık beyanının nesnel gerçekle çelişiyor olması yalnız başına tanığın yalan söylediği anlamına gelmemektedir (Ölmez, 2013: 50). Tanığın olayları yanlış algılaması ya da dinlenirken heyecanlanması, korkması gibi etkenler mümkün olabilmektedir.

Tanık, bildiklerini yetkili makama aktardığından, tanığın duyuları ile olay hakkında edindiği nesnel bilgilerden kendi zihni ile çıkardığı şahsî izlenimler, analiz ya da hisler ise tanık beyanı kapsamında değildir (Tamer Aslan, 2012: 56; Göktürk, 2016: 357; Özen, 2022: 548; Özbek&Doğan&Bacaksız, Muhakeme, 2022: 608). Tanık, ifade verirken bazı ayrıntıları ve bilgileri saklayarak veya çarpıtarak gerçeği kasıtlı bir biçimde yanlış bir şekilde sunarsa, bu durumda yalan tanıklık suçu işlemiş olacaktır. Elbette ki, kişinin yalan tanıklık suçundan sorumlu kabul edilebilmesi için failin beyanlarının gerçeğe aykırı olduğunun ispatlanması gerekecektir (Ünver, 2023: 245).

Tanık dinlenirken, bilhassa bazı soruların sorulmamış olması ve tanığın da bu konuda açıklama yapmamış olmasının yalan tanıklık suçunu oluşturup oluşturmayacağı da dikkat edilmesi gereken bir konudur. Bu konuda bizim de katıldığımız görüşe göre (Ünver, 2023: 248), burada önemli olan tanığın hangi ispat konusu olaya ilişkin dinlendiğidir. Tanık, yalnızca ispatı için bilgisine başvurularda bildiklerini tam olarak açıklamak durumunda olduğundan, özellikle sorulmasa da bildiklerini gizleyen tanığın hareketi gerçeğe aykırı tanıklık olarak kabul edilmelidir. Tanığın dinlendiği olaydan bağımsız bir davada dinlenmesi durumunda (örneğin birleştirilen davalarda) bir olaya ilişkin beyanda bulunurken diğer olaya ilişkin bildiklerinin hepsini anlatmaması yalan tanıklık sayılmamalıdır.

Öğretide tanığın usulüne göre çağrılıp çağrılmamış olmasına göre yalan tanıklık suçunun oluşup oluşmayacağına dair görüşler de bulunmaktadır. Bir görüşe göre, tanığın söz konusu suçtan cezalandırılabilmesi için usulüne uygun bir biçimde yetkili makam önüne çağrılmış olması gerekmektedir. Usulüne aykırı bir biçimde tanığın çağrılması durumunda usulsüzlüğün yapılan çağrıyı geçersiz kılacak mahiyette olması durumunda tanığın yalan beyanı yalan tanıklık suçunu oluşturmamaktadır (Gözübüyük, 1969: 335; Ünver, 2023: 264). Diğer bir görüşe göre ise, tanığın usulüne uygun olarak çağrılmış olması yalnızca yaptırım uygulanabilmesinin ön şartıdır, tanıklık sıfatını haiz olmakla ilgili değildir. Usulüne uygun olarak çağrılmamasına rağmen duruşmaya gelip yalan tanıklık yapan kişiyi cezalandırmamak çağrıdaki usulsüzlüğün tanığa yalan beyanda bulunma hakkını kazandırdığı manasına gelecektir (Feyzioğlu, 1996: 239; Ölmez, 2013: 60; Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1405; Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1195). Kanaatimizce de çağrının usulsüz olarak yapılmış olması usul hukukuna ait bir sorun olup hareketin suç teşkil ettiği gerçeğini değiştirmemektedir. Yine, öğretide aksi yönde görüşler olsa da (Gözübüyük, 1969: 336; Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1196), tanığa tanıklıktan çekinme hakkının bulunduğu hatırlatılmaması durumunda da bu suçun oluşacağı kabul edilmelidir (Ölmez, 2013: 61).

Netice

Kanun koyucu, yalan tanıklık suçunun oluşması için ilgili hareketin yapılmasını yeterli görmüş, hareketten bağımsız bir netice aramamıştır. Bu sebeple yalan tanıklık suçu sırf hareket suçu niteliğindedir. Gerçeğe aykırı tanıklık yapılmasıyla suç tamamlanmış olacaktır.

Nedensellik Bağı

Sırf hareket suçlarında nedensellik bağının tespitine gerek bulunmamaktadır. Suçun oluşması için hareketin yapılması yeterli kabul edilmektedir. Yalan tanıklık suçu sırf hareket suçu olduğundan nedensellik bağının tespiti önem taşımamaktadır.

Suçun Manevî Unsuru

Yalan tanıklık suçu yalnızca kasten işlenebilen bir suç olup, failin hangi amaç ya da saik ile hareket ettiği önem taşımamaktadır (Tamer Aslan, 2012: 62-63; Ölmez, 2013: 77; Göktürk, 2016: 384; Kır, 2021: 1120; Çetin, 2022: 223; Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1200). Yetkili kişi veya kurul önünde kasten gerçeğe aykırı tanıklık yapıldığı takdirde bu suçtan dolayı sorumluluk doğacaktır. Failin, tanık sıfatı ile ifade verdiğini; önünde olduğu merciin tanık dinlemeye dair yetkili olduğunu, yapmış olduğu açıklamalarının gerçek olmadığını, gerçeği gizlediğini bilmesi yeterlidir (Göktürk, 2016: 385; Aktaş, 2020: 26; Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1407; Ünver, 2023: 271). Bu suç, olası kast ile de işlenebilir. Kişi, verdiği ifadenin gerçeğe aykırı olabileceğini tahmin etse bile bunun sonuçlarını

kabul ederek gerçekmiş gibi açıklama yaptığı takdirde olası kast sorumluluğundan bahsedilebilir. Suç, olası kastla işlendiği takdirde TCK m.21/2 uyarınca verilecek cezada belirtilen oranda indirim yapılacaktır (Tamer Aslan, 2012: 65; Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1407; Ünver, 2023: 272). TCK m.22/1’de ise taksirin kanunun açıkça belirttiği durumlarda cezalandırılabilirliği öngörülerek; asıl sorumluluğun kast olduğu, taksirin kasta göre istisnai nitelikte olduğu belirtilmiştir. Bir suçun taksirli şekli kanunda düzenlenmediği takdirde o suç taksirle işlenememektedir. Yalan tanıklık suçunun da taksirle işlenen şekli, Alman hukukundaki düzenlemenin aksine, TCK’da suç olarak düzenlenmediği için bu suç taksirle işlenemez. Eğer bir tanık, unutmama, yanlış beyan veya benzer nedenlerle gerçeğe aykırı bir beyanda bulunursa bu durumda kastı bulunmadığı için yalan tanıklık suçunu işlememiş olur. Yani, yalan beyan ile yanlış beyan arasındaki ayrım, kişinin kasıtlı olarak yanıltıcı bir ifade verip vermediğine dayalıdır (Feyzioglu, 1996: 244).

Hukuka Aykırılık Unsuru

İnceleme konusu suç tipi bakımından hukuka uygunluk nedenlerinin uygulanabilmesi söz konusu değildir. Suçun korumayı amaçladığı hukuksal değer yalnızca aleyhine yalan tanıklık yapılan kişiye ilişkin olmayıp aynı zamanda adliye makamlarının doğru işleyişinin güvence altına alınması da olduğundan burada kişinin üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir hak mevcut değildir ve ilgilinin rızası bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilemez. Diğer hukuka uygunluk nedenleri olan meşru savunma, kanun hükmünü icra ya da hakkın kullanılması da yalan tanıklık suçunu bakımından uygulama alanı bulamaz. Tanıklıktan çekinme yetkisinin kullanılması da bir hukuka uygunluk nedeni değildir (Göktürk, 2016: 386; Aktaş, 2020: 27-28).

Suç Etki Eden Nedenler

Ağırlaştırıcı Nedenler

Yalan tanıklık suçunun ağırlaştırıcı nedenleri TCK m.272/3-8 arasında düzenlenmiştir. Suçun temel şekli maddenin ilk fıkrasında düzenlenmiştir ve yaptırımı “*dört aydan bir yıla kadar hapidir.*”

TCK m.272/3’e göre, “*üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçun soruşturma veya kovuşturması kapsamında yalan tanıklık yapan kişi hakkında iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*” Bu fıkra düzenlenmiş nitelikli hâle ilişkin uygulamada, suç tipinde öngörülen ceza miktarı yanında cezayı ağırlatan ya da hafifleten gerektiren sebepler değil, ilgili suç tipine ilişkin maddede düzenlenmiş olan ceza miktarı göz önünde bulundurulmalıdır. Yalan tanıklığın yapıldığı soruşturma veya kovuşturma konusu olan suçun kanunî tanımında yer alan hapis cezasının üst sınırı esas alınmalıdır. Madde metninde “*üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suç*” ifadesi kullanılmıştır. Ağırlaştırıcı ya da hafifletici nedenlerin değerlendirmeye esas alınacağına ilişkin bir ifade bulunmamaktadır. TCK m.272/2 hükmünün uygulanması, yalan tanıklığın mahkûmiyete yol açmasına da bağlı değildir. Adli para cezasını gerektiren bir suçtan dolayı bu nitelikli hâl uygulanamaz. Adli para cezası ile hapis cezası seçimlik olarak öngörülmüş ve öngörülen hapis cezasının üst sınırının üç yıldan fazla olması durumunda ise bu nitelikli hâl uygulanabilir. Aynı soruşturma veya kovuşturma kapsamında birden fazla suçla ilgili yalan tanıklık yapılması durumunda da bu suçların tümünün gerektirdiği üst sınırları değil, her bir suçun cezasının üç yılın altında veya üstünde olup olmadığı değerlendirilmelidir.

TCK m.272/4’e göre, “*aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi ile ilgili olarak gözaltına alma ve tutuklama dışında başka bir koruma tedbiri uygulanmışsa, yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla, 272. maddenin 1., 2.ve 3. fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.*” Bu nitelikli hâlin uygulanmasının için aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi hakkında sözgelimi, arama ve elkoyma, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı, teknik araçlarla izleme, adli kontrol gibi koruma tedbirlerinden birinin uygulanmış olması şarttır. Koruma tedbirlerinin uygulanması ve tanığın yalan beyanı arasında nedensellik bağı bulunmalıdır (Göktürk, 2016: 381). Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi hakkında yüklenen fiili işlemediğinden dolayı beraat kararı veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiş ve bu kararın kesinleşmiş olması gerekmektedir. Mahkûmiyet kararı verilmiş olması durumunda bu nitelikli hâl uygulanamaz.

TCK m.272/5’e göre, “*aleyhine tanıklıkta bulunulan kişinin gözaltına alınması veya tutuklanması hâlinde; yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla yalan tanıklık yapan kişi, ayrıca kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçuna ilişkin hükümlere göre dolaylı fail olarak sorumlu tutulur.*” Bu fıkranın uygulanabilmesi için aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi hakkında; gözaltına alma ve tutuklama koruma tedbirinin uygulanmış olması, yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiş bulunması; ayrıca tutuklama veya gözaltına alınma ile yalan tanıklık arasında bir nedensellik bağının da bulunması gerekmektedir.

TCK m.272/6’ya göre, “*aleyhine tanıklıkta bulunulan kimsenin ağırlaştırılmış müebbet hapis veya müebbet hapis cezasına mahkûmiyeti hâlinde, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*” Bu nitelikli hâlin uygulanabilmesi için yalan tanıklığa dayalı olarak hapis cezasına mahkûmiyet kararının verilmiş ve bu kararın kesinleşmiş olması, başka bir ifadeyle, yalan tanıklık ile mahkûmiyet arasında nedensellik bağının bulunması

gerekmektedir. Ayrıca infazın gerçekleşmiş olmasına gerek yoktur. TCK m.272/6'nın ilk hâlinde aleyhinde tanıklıkta bulunan kişi hakkında süreli hapis cezası verilmesi durumunda da mahkûm olunan cezanın üçte ikisi kadar hapis cezasına hükmedileceği öngörülmüştü; ancak AYM 14.01.2015 tarihli 2014/116 E. ve 2015/4 K. sayılı kararıyla hükmün bu kısmının iptaline karar vermiştir.

TCK m.272/7'ye göre, “*aleyhine tanıklıkta bulunan kimsenin mahkûm olduğu hapis cezasının infazına başlanmış ise, altıncı fıkraya göre verilecek ceza yarısı kadar artırılır.*” Bu nitelikli hâlin uygulanabilmesi için aleyhine tanıklık yapılan kişinin hapis cezasına mahkûmiyetine ilişkin karar ile gerçeğe aykırı beyan arasında nedensellik bağının bulunmasının yanı sıra hapis cezasının infazına başlanmış olması gerekmektedir. Hakkında kesinleşmiş hapis cezasını içeren mahkûmiyet kararı bulunan hükümlünün 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CvGTİK) m. 21 uyarınca “*Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yazılı emriyle ceza infaz kurumuna gönderilmesi*” ve ceza infaz kurumuna alınması durumunda hapis cezasının infazına başlanmış sayılmaktadır.

TCK m.272/8'e göre, “*aleyhine tanıklıkta bulunan kişi hakkında hapis cezası dışında adli veya idarî bir yaptırım uygulanmışsa yalan tanıklıkta bulunan kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*” Fıkra adli ya da idarî yaptırımların neler olduğu düzenlenmemiştir. Hapis cezası dışındaki adli yaptırımlara örnek olarak kısa süreli hapis cezası yerine öngörülen diğer seçenek yaptırımlar, müsadere, sınır dışı etme, hukuk mahkemesince aleyhine tanıklık edilen kimse hakkında verilen ihtiyati tedbir, velayetin veya vesayetinin kaldırılması, malvarlığının dondurulmasına karar verilmesi hâlleri verilebilir. İdarî yaptırım olarak ise disiplin cezaları, idarî para cezası, mülkiyetin kamuya geçirilmesi gibi yaptırımlar kabul edilebilir.

Hafifletici Nedenler ve Cezasızlık Hâlleri

TCK m.273'te yalan tanıklık suçu ile ilgili şahsî cezasızlık ya da cezanın azaltulmasını gerektiren sebepler kenar başlığı altında düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrası (a) bendine göre; kişinin “*kendisinin, üstsoy, altsoy, eş veya kardeşinin soruşturma ve kovuşturmaya uğramasına neden olabilecek bir hususla ilgili olarak yalan tanıklıkta bulunması*” hâlinde kişi hakkında verilecek cezada indirim yapılabilmesi gibi, ceza vermektense vazgeçilebilir. Yalan tanıklık suçunun faili ve soruşturma ya da kovuşturmaya uğraması muhtemel kişiler arasında böyle bir akrabalık ilişkisinin varlığı, ilgili nüfus kayıtlarıyla tespit edilmeli ve ona göre karar verilmelidir. Ancak, madde metninde indirim oranı hususunun kanunda bir ölçüte yer verilmeyerek tamamen yargı organına bırakılmış olması belirlilik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. (Ünver, 2023: 281). Maddenin 1/b bendine göre ise kişinin “*tanıklıktan çekinme hakkı olmasına rağmen, bu hakkı kendisine hatırlatılmadan gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapması*” durumunda verilecek cezada indirim yapılabilmesi gibi ceza vermektense vazgeçilebilir.

TCK m.274'te etkin pişmanlık hâlleri düzenlenmiştir. Yalan tanıklık suçu bakımından etkin pişmanlık hâllerinin düzenlenmesinin sebebi maddî gerçeğe ulaşma amacının yalan tanıklık yapan kişiyi cezalandırmaktan daha önemli görülmesidir (Akteş, 2020: 53). Bu nedenle, muhakemenin farklı aşamalarında kişinin yalan tanıklık içeren beyanlarını düzeltmesi ve gerçeği açıklaması durumuna bunun gerçekleştirildiği an dikkate alınarak ceza verilmeyebileceği ya da cezasında indirim yapılabilmesi düzenlenmiştir. İlk fıkra düzenlenen durumlarda mahkeme cezaya hükmedemezken diğer fıkralarda düzenlenen durumlarda ise mahkemeye takdir yetkisi verilmiştir ve mahkeme ceza indirimine karar verebileceği gibi somut olayın özelliklerine göre ceza indirimine gitmeyebilir. Maddenin ilk fıkrasına göre, “*Aleyhine tanıklık yapılan kişi hakkında bir hak kısıtlamasını veya yoksunluğunu sonuçlayacak nitelikte karar verilmeden veya hükümden önce gerçeğin söylenmesi halinde, cezaya hükmolunmaz.*” Gerçeğin söylenmesi, yalan tanıklık yapılmasının itiraf edilmesidir (Ünver, 2023: 284). Soruşturma aşamasında gerçeği itiraf eden fail hakkında da bu etkin pişmanlık hükmü uygulanacaktır. TCK m.274/2'ye göre, “*Aleyhine tanıklık yapılan kişi hakkında bir hak kısıtlamasını veya yoksunluğunu sonuçlayacak nitelikte karar verildikten sonra ve fakat hükümden önce gerçeğin söylenmesi halinde, verilecek cezanın üçte ikisinden yarısına kadar indirilebilir.*” İkinci fıkra uyarınca ceza indirimi bağlamında takdir hakkının kullanılabilmesi için, aleyhine tanıklık yapılan kişi hakkında henüz son karar verilmeden önce gerçeğin itiraf edilmesi gerekmektedir. Maddenin son fıkrasına göre ise, “*Aleyhine tanıklık yapılan kişi hakkında verilen mahkûmiyet kararı kesinleşmeden önce gerçeğin söylenmesi halinde, verilecek cezanın yarısından üçte birine kadar indirilebilir.*” Bu fıkranın uygulanabilmesi için ise aleyhine tanıklık yapılan kişi mahkûm olmalı; ancak kişi hakkında verilen bu hüküm kesinleşmeden önce gerçek itiraf edilmelidir.

Suçun Özel Görünüş Biçimleri

Teşebbüs

Yalan tanıklık suçu sırf hareket suçu niteliğindedir ve gerçeğe aykırı beyanda bulunulmasıyla suç tamamlanmaktadır. Burada beyanın tamamlanmış olması, kişinin söyleyeceklerini bitirmiş olması gerekmektedir (Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1412). Kişinin ifade verirken başlangıçta yanlış bilgiler vermesi, ifadesinin sonunda bunları düzeltmesi ve gerçeğe uygun bilgiler vermesi durumunda tamamlanmış olan bir beyanın gerçekliğe aykırılığında bahsedilemeyeceği için suç oluşmayacaktır (Ölmez, 2013: 93; Göktürk, 2016: 395-396; Özbek&Doğan&Bacaksız, Özel, 2022: 1202). Yine, kişi beyanda bulunmaya başladığı hâlde bir sebeple beyanını tamamlayamadığı takdirde de beyanın tamamlanması söz konusu olmadığından kişi, yalan tanıklık suçundan

sorumlu olmayacaktır. Kişiyeye beyanını tamamlama olanağı verilmeli, bu olanak verilmeden kişinin işlediğı suçun teşebbüs aşamasında kaldığından bahsedilmemelidir (Göktürk, 2016: 396; Nas, 2016: 215; Kır, 2021: 1124). Bu sebeple, inceleme konusu suç tipinin teşebbüse elverişli olmadığı kabul edilmelidir.

İştirak

Yalan tanıklık suçu özgü bir suçtur. Yani, özgü suça iştirak düzenlemesi olan TCK m.40/2'nin uygulanması mümkündür. Söz konusu suç tipi münhasıran işlenebilen bir suç olduğu için, müşterek fail ya da dolaylı fail olarak suça iştirak mümkün değildir (Tezcan&Erdem&Önok, 2022: 1402). TCK'nın suça iştirakte bağlılık kuralını düzenleyen 40. maddesi karşısında, iştirake ilişkin genel hükümler çerçevesinde değerlendirilme yapılmalıdır.

Öğretide tanıklık yapan kişi üzerinde tehdit, cebir, şantaj ya da hileli hareketle tanığın araç olarak kullanılarak tanıklık yaptırılmasında dolaylı failliğin söz konusu olacağını savunan görüşler (Aktaş, 2020: 44) bulunmakla birlikte, yalan tanıklığın münhasıran işlenebilen bir suç olmasından bahisle tanık üzerinde bu biçimde hâkimiyet kuran kişilerin, unsurları gerçekleştiği takdirde TCK m.277'de düzenlenen yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı etkilemeye teşebbüs suçundan sorumlu olması gerektiğini savunan görüşlere (Göktürk, 2016: 400; İnce Tunçer, 2020: 193) katılmaktayız.

İçtima

Eğer bir kişi, aynı uyuşmazlık konusuna ilişkin olan olay hakkında aynı merci tarafından birden fazla kez çağrılır ve her seferinde gerçeğe aykırı ifadeler verirse, hukukî açıdan tek bir fiil olduğu kabul edilmeli ve fail yalnızca tek bir yalan tanıklık suçundan sorumlu tutulmalıdır⁵. Burada belirleyici olan konu, tanıklığın aynı davada olup olmaması ve hakkında tanıklık yapılan olayın aynı olmasıdır. Ancak tekrarlanan ifadelerin sayısı, ceza miktarının belirlenmesinde (TCK madde 61'e göre) dikkate alınmalıdır (Göktürk, 2016: 400; Ünver, 2023: 297). Ancak, bir tanık aynı olay hakkında farklı merciler önünde gerçeğe aykırı beyanda bulunuyor ise, bu durumda birden fazla fiil ve birden fazla suçun mevcut olduğu kabul edilmelidir. Bu durumda zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır, zira, burada, tanığın bir suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda gerçeğe aykırı tanıklığı söz konusudur. Tanığın, farklı olaylarla ilgili farklı zamanlarda gerçeğe aykırı beyanda bulunması hâlinde ise fiil kadar suçun oluştuğu kabul edilmelidir.

Tanık, yalan tanıklık yaptığı olaylara ilişkin beyanları esnasında, kişinin işlemediğini bilmesine rağmen, o kimsenin soruşturma ya da kovuşturmayaya uğraması veya o kişi hakkında idarî bir yaptırım uygulanması saikiyle suç isnadında bulunması durumunda, iftira suçu da söz konusu olacağından, farklı nev'iden fikrî içtima kuralları uygulanmalıdır. Benzer şekilde, yalan tanıklıkta bulunan failin, tanıklık yaptığı sırada gerçeğe aykırı olarak, suçu işlediğini veya suça katıldığını bildirmesi ya da işlenmediğini bildiği suçu işlenmiş gibi ihbar etmesi durumunda da fikrî içtima kuralları uygulanmalıdır. Bir resmî belgeyi düzenlemek yetkisine sahip olan kamu görevlisine yalan beyanda bulunan kişi, TCK m.206'da düzenlenen resmî belgenin düzenlenmesinde yalan beyan suçundan sorumlu tutulur. Bu durumda, tanık olarak dinlenen kişi, kimliği ya da diğer bilgileri hakkında yalan beyanda bulunur ve olaylara ilişkin olarak da yalan tanıklık yaparsa, gerçek içtima hükümleri uygulanmalı ve fail her iki suçtan da ayrı ayrı cezalandırılmalıdır (İçer, 2016: 216).

Aleyhine tanıklık yapılan kişinin gözaltına alındığı ya da tutuklandığı durumlarda ise kanun koyucu tarafından düzenlenen özel bir gerçek içtima hükmü uyarınca, yalan tanıklık yapan kişi yalan tanıklık suçunun yanında aynı zamanda kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan da sorulu olacaktır (TCK m.272/5).

Yargılama

Yalan tanıklık suçunun soruşturma ve kovuşturması re'sen yapılır. Suçla korunması amaçlanan hukukî değer bakımından da soruşturma ve kovuşturmanın re'sen yapılması doğrudur.

Yalan tanıklık suçunda görevli mahkeme asliye ceza mahkemesidir. CMK m.171 gereği, "Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir."

TCK m.272/5'teki koşulların gerçekleşmesi hâlinde kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ve yalan tanıklık suçlarından açılan davaların bağlantı nedeniyle asliye ceza mahkemesinde görülmesi gerekir.

CMK m.311/1-b uyarınca "Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasıt veya ihmâl ile gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu veya oy verdiği anlaşılırsa", kesinleşen hükümle sonuçlanan davanın hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar görülmesi mümkün kılınmıştır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmesi için tanığın hükümlü aleyhinde tanıklık yapmış olması şart görülmüştür. Hükümlü lehine yapılan yalan tanıklık durumunda ise yargılamanın yenilenmesi yoluna

⁵ bk. Yargıtay 9. CD., 2013/6076 E., 2013/9749 K., 25.06.2013: "Sanığın, U.U. hakkında hakaret ve tehdit suçundan yapılan soruşturma sırasında 23.6.2009 tarihinde Cumhuriyet savcısı huzurunda ve kovuşturma aşamasında 13.05.2010 tarihinde ise hakim huzurunda gerçeğe aykırı beyanda bulunmasının tek yalan tanıklık suçunu oluşturaacağı gözetilmeden sanığın yazılı maddeler ile iki kez cezalandırılmasına karar verilmesi, kanuna aykırıdır." (Legalbank, 2023).

gidilememektedir. Aynı zamanda, tanığın yeminsiz olarak dinlenmesine karşın yalan tanıklıkta bulunması da yargılamanın yenilenmesi nedeni olarak kabul edilmemiştir.

SONUÇ

Ceza muhakemesinde, geçmişte meydana gelen olayı temsil eden, akla, maddî gerçeğe ve hukuka uygun her türlü ispat vasıtasına delil vasfı sağlanmaktadır. Ceza muhakemesinde amaç maddî gerçeğe ulaşmak olduğu için, her şey delil olarak kullanılabilir. Muhakeme makamlarının vicdanî kanaatlerinin oluşmasında faydalanılacak her şey delil olarak kabul edilebilir. Bu çerçevede, vicdanî delil sistemine göre, hem delil serbestliği, hem de delillerin değerlendirilmesi serbestliği söz konusudur. Deliller birbirine göre üstün bir konumda olmayıp delillerin ispat değerini hâkim takdir eder. Deliller, öğretide kaynağı kişi olan beyan delilleri ve kaynağı nesne olan belge ve belirti delilleri olmak üzere farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Tanık beyanı ise en önemli beyan delillerinden biridir.

CMK'da tanıklık, 43 ila 61. maddeler arasında düzenlenmiştir. Tanık olmak için herhangi bir ehliyet koşulu bulunmadığı için, gerçek kişi olmak koşuluyla herkes, çocuklar ve akıl hastaları da dahil olmak üzere, tanıklık yapma ehliyetine sahiptir. Tanık olarak dinlenebilecek kişiler; şikayetçi ve mağdur, suça iştirak edenlerden, kayırmaktan, suç delillerini yok etmekten, gizlemek veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlüler ve muhakemeye katılan diğer kişilerin tanıklığı olmak üzere dört gruba ayrılabilir. Tanık, tanıklık yapmasıyla birlikte bir kamusal faaliyet olan muhakeme faaliyetine katıldığı için bir kamu görevlisi olarak kabul edilmiştir. Tanıklık yapmak mecburîdir. Kanunda öncelikle, tanığın soruşturma ve kovuşturma makamlarına çağrılmasına ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Tanıklık yapacak kişinin görevinin önemini ciddiye alması ve çağrıya uyması zorunludur. Bu çağrıya uymayan kişinin zorla getirilmesi de mümkündür. Zorla getirme usulünün nasıl olacağı da kanunun ilerleyen maddelerinde belirlenmiştir. Tanıklar ister kendileri yetkili makamın önüne gelsin, ister zorla getirilsin, bildikleri konuyla ilgili doğru söylemeye mecburdurlar. Tanıklar, tanıklık yapmadan önce ve sonra, ayrı ayrı olacak şekilde, CMK m.55'teki biçime uygun şekilde yemin ederler. Daha sonra, bir kişinin sanıkla yakın ilişkileri nedeniyle tanıklık yapmasının sakıncalı olabileceğini öngören kanun koyucu, bu durumda bulunan tanıklar için tanıklıktan çekinme hakkını düzenlemiştir. Yine, belli meslek gruplarının da tanıklıktan çekinebileceği kanunda belirlenmiştir.

Hâkimin önüne gelen olayda tek delil tanığın beyanı ise, bu kişinin tanıklığına başvurulmadan hüküm kurulamaz. İşte bu noktada, tanık beyanının güvenilirliği konusunda bazı kuşular doğabilecektir. CMK'da öngörülen ve tanığın beyanının alınmasına ilişkin hükümlerin dikkatli uygulanması neticesinde tanık beyanının güvenilirliği artırılabilir. Özellikle, cinsel suçların ispatı oldukça güçtür ve genellikle tek delil mağdurun beyanıdır. Tanık ve delil yokluğu nedeniyle iddia çoğu zaman ispat edilememekte, suçluların cezasız kalması mümkün olabilmektedir. Tek delilin mağdurun beyanı olduğu hâllerde, başka bir delil elde etme olanağının bulunmaması ve mağdurun ifadelerindeki çelişkinin giderilememesi gibi durumlarda mağdurun beyanı sanığa ceza verilmesinde yeterli görülmemelidir. Mağdurun beyanları diğer delillerle desteklenmelidir. Bir kişi hakkında suç işlediği yönünde hiçbir şüphe kalmayacak şekilde kesin bir kanaatin oluşmaması durumu, yargılama makamı tarafından sanık lehine yorumlanmalıdır.

Hukukî bir olayın çözümüne veya ceza muhakemesinde maddî gerçeğin ortaya çıkarılmasına yardımcı olan bir kurum olan tanıklığın, gerçeğe aykırı olarak yapılması, adlî mercilerin yanıltılmasına ve adaletin doğru gerçekleşmemesi sonucunu doğurabileceğinden yaptırımı bağlanmıştır. Yalan tanıklık suçu adliye karşı suçlardan biridir ve bu suç ile adalete, adliye ilişkin değerler koruma altına alınmış ve bu suretle adliyenin yanlış yola sevk edilerek adlî mercilerin yanıltılması engellenmek istenmiştir.

Yalan tanıklık suçunda cezalandırılan hareket, gerçeğe aykırı tanıklık yapmaktır. Gerçeğe aykırı tanıklık, yalan söylemek veya tanıklığın konusunu oluşturan hususlar hakkında bilgiyi bilerek kısmen veya tamamen gizlemek, gerçeğe uygun beyanlara gerçeğe aykırı hususlar eklemek şeklinde yapılabilir. Yalan tanıklık hareketi ceza soruşturmasında yapılabileceği gibi, idarî yaptırım gerektiren kabahatler ile disiplin suçları kapsamında yürütülen soruşturmalarda da yapılabilir. Gerçeğe aykırı yapılan tanıklığın tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde olması gerekir. Gerçeğe aykırı tanıklığın, yemin verdirerek tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde yapılması, TCK m.272/2'de daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir. Kolluk önünde verilen beyanlar yalnızca bilgi alma mahiyetinde olup yalan tanıklık suçu oluşmaz. Tanık beyanının yalnızca nesnel gerçeklikle çelişmesi durumu yalan beyanda bulunduğu anlamına gelmemekte, aynı zamanda nesnel gerçeklikle çelişen hükmün kişinin algıladığından farklı bir biçimde aktarıldığının ispat edilmesi gerekmektedir. Tanığın usulüne göre çağrılıp çağrılmaması ya da tanıklıktan çekinme hakkının bulunduğu bildirilmemesi suçun haksızlık içeriği yönünden bir etki yapmaz. Kişi, usulüne uygun çağrılmamış olsa da, tanıklıktan çekinme hakkı kendisine hatırlatılmamış olsa da yalan tanıklık suçunu işlemiş olacaktır.

Yalan tanıklık suçunun faili, yalnızca tanık sıfatıyla dinlenen kişiler olabileceğinden bu suç özgü suçtur. Suçun mağduru ve suçtan zarar gören kişi ile CMK m.50/1-c uyarınca kendi işlemiş olduğu suçun yargılamasında tanık olarak dinlenen şüpheli ya da sanık yalan tanıklık suçunun faili olarak kabul edilemez. Yalan tanıklık suçu, bir soyut tehlike suçu olarak kabul edilmelidir. Gerçeğe aykırı beyanda bulunmuş olması tipik hareket için yeterlidir ve bu hareketin bir zarara yol açması ya da verilen karara etki etmiş olması gerekmemektedir. Suçun mağduru toplumu

oluşturan tüm bireylerdir. Ancak, yalan tanıklık fiili sebebiyle bir hakkının kısıtlanmasına maruz kalan ya da haklarında mahkûmiyet kararı verilen bireylerin de suçtan zarar gören olduğu kabul edilmelidir.

Yalan tanıklık suçu yalnızca kast ile işlenebilir. Olası kastla işlenmesi de mümkündür. Yalan tanıklık suçu sırf hareket suçudur. Herhangi bir netice aranmayıp gerçeğe aykırı tanıklığın yapılmasıyla suç tamamlanır. Kişinin beyanları henüz tamamlanmamışken tanıklığın gerçeğe aykırı olabileceği tespit edilemeyeceğinden yalan tanık suçuna teşebbüs mümkün değildir. Bu suç bizzat işlenen bir suç olduğu için bu suça müşterek fail veya dolaylı fail olarak iştirak mümkün değildir. Tanıklık sırasında birden fazla gerçeğe aykırı beyan, suçların çokluğuna sebebiyet vermez. Öte yandan yalan tanıklık suçunun zincirleme şekilde işlenmesi mümkündür.

TCK m.274'te yalan tanıklık suçuna ilişkin etkin pişmanlık hâli düzenlenmiştir. Bu hükme göre, yargılamanın belirli evrelerinde kendi iradesiyle ifadesini değiştirerek gerçeği söyleyen faile ceza verilmemesi veya verilecek cezada indirim yapılabilmesi düzenlenmiştir. TCK'da düzenlenen etkin pişmanlık hâlleri karar kesinleşinceye kadar olan süreçte uygulanabilir.

Yalan tanıklık suçunun takibi re'sen yapılmaktadır. Görevli mahkeme asliye ceza mahkemesidir. “*Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasıt veya ihmâl ile gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu veya oy verdiği anlaşılırsa*” bu durum lehe bir yargılamanın yenilenmesi hâli olarak kabul edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksoy İpekçioğlu, P. (2008). “Gözaltında Alınan İfadenin Önemi ve Delil Değeri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi”, 57(3): 51-82.
- Aktaş, B. (2020). “Yalan Tanıklık Suçu (TCK m.272)”. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23 Mart 2019 Tarihinde Yeditepe Üniversitesi'nde Düzenlenen Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna İlişkin Güncel Sorunlar Başlıklı Ulusal Sempozyum, 1-64, İstanbul.
- Arslan, M. (2015). “Yalan Tanıklık Suçunda Gerçeğe Aykırılık”. Ceza Hukuku Dergisi, 10(28): 261-281.
- Artuk, M. E.& Gökçen, A. (2022). Ceza Hukuku Genel Hükümler (16. bs.). Adalet Yayınevi, Ankara.
- Artuk, M. E., & Yenidünya, A. C. (1997). “Yalan Tanıklık Suçu”. İstanbul Barosu Dergisi, 71(4): 787-810.
- Avşar, E. (2021). “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi”. TBB Dergisi, 154: 41-95.
- Bal, R. (2010). Soruşturma ve Yazışma Kuralları (4. bs.). Adalet Yayınevi, Ankara.
- Balo, Y. S. (2009). “Ceza Muhakemesinde Tanık Koruma”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Birtek, F. (2016). Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Bozdağ, A., & Sarıusta, K. (2017). “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri”. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(2): 573-602.
- Centel, N., & Zafer, H. (2022). Ceza Muhakemesi Hukuku (21. bs.). Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Çelik, F. (2014). Kadına Yönelik Taciz ve Şiddetin İspatı ve Kadının Beyanı Esastır Önermesi Üzerine Bir Değerlendirme. <http://www.yeniyaklasimler.org/m.aspx?id=6358>.
- Çetin, H.P. (2022). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Değirmenci, O. (2009). “Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması”. TBB Dergisi, 83: 73-122.
- Feyzioğlu, M. (1996). Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık. US-A Yayıncılık, Ankara.
- Gerçekler, H. (2011). Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu (Cilt 2). Cantekin Matbaacılık, Ankara.
- Gökçen, A., Balcı M., Alşahin, M.E.& Çakır, K. Ceza Muhakemesi Hukuku (7. bs.). Adalet Yayınevi, Ankara.
- Göktürk, N. (2016). “Yalan Tanıklık Suçu (TCK m.272)”. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(1): 347-410.
- Gözübüyük, A.P. (1969). “Yalan Şahitliği ve Yalan Yere Yemin”. Adalet Dergisi, 60(6): 333-356.
- Güngör, D. (2015). “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2): 307-317.

- Hakeri, H. (2016). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (19. bs.). Adalet Yayınevi, Ankara.
- HUDOC. (2023). <http://hudoc.echr.coe.int/tur>.
- İçel, K., Sokullu, F., Özgenç, İ., Sözüer, A., Mahmutoğlu, F. S., & Ünver, Y. (2000). *Suç Teorisi-2*. Kitap. Beta Basım Yayın, İstanbul.
- İçer, Z. (2016). “Yalan Tanıklık Suçu (TCK m.272)”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 18(1): 179-226.
- İnce Tunçer, A. (2020). *Yalan Tanıklık Suçu*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Karabulut, F., Karapazarlıoğlu, E., & Tosun, H. (2015). “Ceza Muhakemesinde Delil Kavramı ve Kovuşturma Sürecinde Hâkimlerin Delil Algısı”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2015/120: 385-422.
- Karakehya, H. (2013). “Sanığın İddia Tanıklarının Beyanlarının Doğruluğunu Test Etme Hakkı”. Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2): 715-733.
- Kazancı Hukuk Sitesi. (2019). <http://www.kazanci.com>.
- Kır, F. (2021). “Yalan Tanıklık Suçu (TCK m.272) ve Etkin Pişmanlık”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(3): 1107-1132.
- Kırbaş Canikoğlu, S. (2015). “Kadının Beyanı Esastır: Çok Bilinmeyenli Bir Denklem”. *Ankara Barosu Dergisi*, 2015/4: 230-253.
- Kızıl, M. (2014). “Tanık İfadesi ve İnanırcılık”. *Ankara Barosu Dergisi*, 2: 397-407.
- Koca, M., & Üzülmmez, İ. (2016). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (3. bs.). Adalet Yayınevi, Ankara.
- Kocaoğlu, S. S. (2016). *Yargıtay Kararları Işığında Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar*. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Kunter, N. (1989). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (9. bs.). Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Legalbank Elektronik Hukuk Bankası. (2023). <http://www.legalbank.net>.
- Nas, A. M. (2016). *Yalan Tanıklık Suçu Psikolojik ve Hukuki Sınırlar*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Ölmez, G. (2013). “Yalan Tanıklık Suçu”. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K. & Bacaksız, P. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. bs.). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K. & Bacaksız, P., (2022). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (17. bs.). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Özek, Ç. (1997). “Adliyeye Karşı Suçların Hukuksal Konusu”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 55(3): 13-50.
- Özen, M. (2022). *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku* (5. bs.). Adalet Yayınevi, Ankara.
- Özgenç, İ. (2016). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (12. bs.). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M. R., Sırma Gezer, Ö., Saygılar, Y. F., Alan, E., Özyayın, Ö., Erden Tütüncü, E., Altınok Villemin, D. & Tok, M. C. (2022). *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. bs.). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Parlar, A., & Öztürk, M. (2018). *Uygulamada Adliyeye Karşı Suçlar*. Aristo Yayınevi Yayınları, İstanbul.
- Şahin, C. (2002). “Türk Hukukunda Tanık Koruma Hükümlerinin Değerlendirilmesi”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1-2): 1-33.
- Şahin, C. & Göktürk, N. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (13. bs.). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Tamer Aslan, Ş. (2012). “Yalan Tanıklık Suçu”. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tezcan, D., Erdem, M. R., & Önok, R. M. (2022). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku* (20. bs.). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TDK, Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr/>.
- Ünver, Y. (2006). “Ceza Muhakemesinde İspat ve Uygulamamız”. *Ceza Hukuku Dergisi*, 2006/2: 103-205.
- Ünver, Y. (2023). *İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, İnfaz Kurumlarından Kaçma* (7. bs.). Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Ünver, Y., & Hakeri, H. (2022). Ceza Muhakemesi Hukuku (19. bs.). Adalet Yayınevi, Ankara.
- Yavuz, M. (2012). "Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu". Türk Adalet Akademisi Dergisi, 3(9): 151-176.
- Yaşar, O., Gökcan, H. T., & Artuç, M. (2010). Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Yenisey, F., & Nuhoglu, A. (2022). Ceza Muhakemesi Hukuku (10. bs.). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, M. (2014). "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, M. T. (1994). "Ceza Adaletinde Tanık". Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1994/1: 100-106.